

9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ

1. ÜNİTE: GİRİŞ

Fikir ve sanat dallarından biri olan edebiyat, insanlara estetik zevk uyandırmaya çalışan bir türdür. Bundan dolayı da “**Edebiyat nedir?**” sorusuna verilecek cevabı şöyle ifade edebiliriz.

Edebiyat; bilgi, gözlem ve deneyimlere dayalı düşünce, duygu ve hayallerin sanatçının yorumundan geçirilerek etkili bir şekilde söz ya da yazıyla anlatılması sanatıdır.

Edebiyatın öğretici yanı da vardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde nazım türlerine ve sözlü, yazılı eserlerin kurallarına dair bilgi veren eserlere de edebiyat denebilir.

Edebiyat, kendi içerisinde yoğun bir yapıya sahiptir. Bilgiyi iyi öğrenmek, iyi bir gözlem yapmak, yaşanmışlıkları hissetmek ve bunların tamamını kendi süzgecinden geçirmek edebiyatçının en önemli özellikleridir. Edebiyat, aslında eser veren sanatçılar ve onların eserleriyle ilgili yapılan değerlendirmelerdir. Ancak zamanla edebiyat kelimesi genelleme yoluyla türün tamamını kapsayıcı bir özelliğe bürünmüştür.

O zaman edebiyatın özelliklerini maddeler halinde yazarsak;

1. Gözleme dayalıdır.
2. Hayaller yardımıyla gerçek yeniden kurgulanır.
3. Söz ya da yazıyla aktarılabilir.
4. Fikir ve sanat dallarından etkilenir.
5. Kesinlik bildirmez; ama kaynak olarak kullanılabilir.
6. Öğretmekten çok düşündürmek amaçlanır.
7. Sanatçının düşüncesine göre seslendiği hedef kitle değişebilir.
8. Özneldir, söylenen söz sanatçıya aittir.
9. Müzik gibi işitsel (fonetik) sanatlar içerisinde yer alır.
10. Malzemesi dildir, hiçbir maddi malzemeye ihtiyaç duymaz.

Edebiyat ne değildir?

Edebiyat yapmak, edebiyat yapıyor, bana edebiyat okuma, bana edebiyat yapma gibi ifadeler edebi eseri ve edebiyatı küçümseyen ifadeler olarak günümüzde çoğunlukla kullanılmaktadır.

Boş laf veya süslü laf olarak görülen edebiyatı bu anlayıştan bir an önce uzaklaştırmak gerekir. Unutmayalım ki bir toplumun geleceğe taşıyabileceği tek şey kültürüdür. Bu kültürü de ancak edebiyat aracılığıyla geleceğe taşıyabiliriz. Edebiyatı gereksiz görmek kendi kültürünü ileriye götürememek demektir.

Edebiyat kaçaya ayrılır?

Sözlü ve yazılı olarak ikiye ayrılır.

Sözlü edebiyat: Yazının kullanılmadığı dönemlerde dilden dile söylenerek günümüze kadar ulaşmış ve anonim (halkın ortak malı) olarak gelişen ürünlerin tamamına sözlü edebiyat denir.

Yazılı edebiyat: Yazının kullanılmaya başlamasından itibaren yazarı belli olan her türlü edebiyat ürünlerine yazılı edebiyat denir.

Edebiyatın içeriği ve konusu nedir?

Şair ve yazarların oluşturdukları metinlerde konu olarak ele aldıkları her şey edebiyatın konusunu belirlerken bu ürünlerde kullanılan dil edebiyatın üslubunu, tür ise edebiyatın içeriğini oluşturur. Edebiyatta türler içeriklerine ve kullanıldıkları yerlere göre hikâye, deneme, roman, makale gibi adlar alır.

Ahmet Kabaklı (1924 – 2001)

Türk Edebiyat Cemiyeti bünyesinde yürüttüğü edebiyat faaliyetleriyle edebiyata büyük bir katkı yapan Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı adlı bir dergi de çıkarmıştır.

Edebiyat tarihi açısından son derece önemli bir kaynak olan ve 5 cilt halinde yayımlanan Türk Edebiyatı adlı edebiyat tarihi kitabı bu alandaki en önemli eserlerden biridir. Bu açıdan edebiyat tarihçisi denilince akla ilk gelen isimlerden biri olarak da dikkat çekmektedir.

DİLİN KULLANIMINDAN DOĞAN TÜRLERİ

Lehçe, şive, ağız, argo, jargon, standart dil gibi dil farklılıklarının olduğu Türkçe, bu farklılıkların en belirgin olarak yaşandığı dillerin başında gelir. Şimdi size bu farklılıkları örneklerle açıklayalım.

Lehçe: Bir dilin bilinmeyen dönemlerinde yani metinlerle takip edilemeyen dönemlerinde, o dilden ayrılarak farklı bir gelişim evresine ulaşmış kollarına lehçe denir. Şekil, ses ve kelime açısından büyük farklılıklar gösteren lehçe, özellikle coğrafi ve kültürel değişimler neticesinde ana dilden ayrılmıştır. Türkçenin iki ana lehçesi Yakut Türkçesi ve Çuvaş Türkçesidir.

Örnek:

İki lehçede de “Yeni yılınız kutlu olsun” ifadesi şu şekildedir.

Çuvaş Türkçesi: Sene sul yaçepe salamlatap

Yakut Türkçesi: Ehigini şanga cılınan eğerdeliibin

Şive: Türkçenin izlenebilen tarihi dönemlerinde bazı kelime ve ses farklılıklarıyla birbirinden ayrılan kollarına şive denir. Lehçelerde var olan keskin ayrılıklar şivelerde yoktur. Türkçenin birçok şiveleri vardır. Kazak, Uygur, Kırgız, Azeri Türkçesi Türkçenin en önemli şiveleridir.

Örnek:

Türkiye Türkçesi: Yakında bakkal var mı?

Azeri Türkçesi: Bu yahınlarda erzag dükkâni var mı?

Özbek Türkçesi: Yakında bakkal barı mı?

Uygur Türkçesi: Yakında bakkal dukini barmu?

Ağız: Bir ülkenin sınırları içerisinde oluşan bölgesel konuşma şekillerine ağız denir. Sadece bölgesel konuşma dilinde görülen bu farklılık yazı dilinde aynıdır.

Kayseri ağızı: Nöörüyoon?

Adıyaman ağızı: Ne yapon?

Isparta ağızı: Netceb?

Rize ağızı: Ne edeesun?

İstanbul ağızı: Ne yapıyorsun?

ÖNEMLİ BİR NOT: Şive ile ağız kavramları çok karıştırılmaktadır. Örneğin Doğu Anadolu’da ya da Karadeniz’de konuşulan Türkçe, şive olarak adlandırılmaktadır. Karedeniz şivesi, Ege şivesi gibi adlandırılmalar aslında yanlıştır. Ülke içerisinde konuşmada görülen farklılıklar ağız terimini, ülkeler arasında görülen değişimler ise şive terimini oluşturur.

Argo: Çoğunlukla eğitimsiz kişiler tarafında kullanılan ve her yerde kullanılmayan söz veya deyimlere argo denir. Ortak dilde kullanılan sözcüklere farklı anlamlar yüklenerek oluşan argo, farklı bir anlaşma şeklidir.

Jargon: Belli meslek grupları içerisinde sadece onların anlayabilecekleri ortak dile jargon denir. Denizcilerin, polislerin, doktorların kendi içlerinde anlaşmalarını sağlayan ve başkalarının anlamadığı bir dildir.

Konuşma dili: İnsanların günlük yaşamlarında kullandıkları ve karşdakıyla iletişimi sağlamak için kullanılan dildir. Bu dil gelişi güzel kullanıldığı için dil bilgisi kurallarına uyma gibi bir zorunluluğu da yoktur. Bu açıdan bölgeden bölgeye değişime uğrayarak ağızları oluşturan bir dildir.

Yazı dili: Kültür dili ya da edebi dil olarak da adlandırılan yazı dili; bir dilde anlaşma kolaylığı sağlayan ana dildir. Milli Edebiyat sanatçılarının 1900'lü yıllardan sonra kullanmaya başladığı İstanbul Türkçesi bugünkü yazı dili olarak kullanılmaktadır.

Edebiyatın Güzel Sanatlar İçerisindeki Yeri

Güzel sanatlar, insanda coşku ve heyecan uyandırır. Estetik haz olarak ifade edilen bu anlayış güzel sanatları diğer eserlerden ayıran belirgin özelliğidir.

Güzel sanatlar kendi içerisinde kullandıkları malzemeler ve kendilerini ifade ediş şekillerine göre gruplandırılırlar.

Güzel sanatlar üçe ayrılır:

1. İşitsel (fonetik) sanatlar: Müzik – Edebiyat
2. Görsel (plastik) sanatlar: Mimari – Heykel Resim – Hat
3. Dramatik (ritmik) sanatlar: Tiyatro – Dans – Sinema – Bale

EDEBİYATIN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

Edebiyat insanı konu edinen ve kaynağını insan yaşamından, kültürden ve ahlaki kaidelerden alan bir bilimdir. İnsanların yaşantılarına, iç dünyalarına, kültürel ve sosyal yaşamlarına, ekonomik ve psikolojik özelliklerine ayna tutmaya çalışan edebiyat, güzel sanatların en önemli dallarından biri olarak dikkat çekmektedir.

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ

1. İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

a) Sözlü Edebiyat:

– Sav – Sagu – Koşuk – Destan

b) Yazılı Edebiyat

– Orhun Yazıtları

– Uygur Metinleri

2. İSLAMİYET ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI

A) HALK EDEBİYATI

a) Anonim Halk Edebiyatı

– Mani – Ninni – Türkü – Ağıt

b) Âşık Edebiyatı

– Koşma (Güzelleme, Koçaklama, Taşlama, Ağıt) – Semai – Varsağı – Destan

c) Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı

– İlahi – Nefes – Deme – Nutuk – Devriye – Şathiye

B) DİVAN EDEBİYATI

a) Beyitlerle Kurulan Nazım Biçimleri

– Gazel – Kaside – Mesnevi – Kıt'a – Müstezad

b) Dörtlükler ve Bentlerle Kurulan Nazım Biçimleri

– Rubai – Tuyuğ – Şarkı – Muhammes – Terki-i Bent – Terci-i Bent

3. BATI ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI

a) Tanzimat Edebiyatı (1860 – 1896)

b) Servetifünun Edebiyatı (1896 – 1901)

c) Fecriati Edebiyatı (1909-1912)

d) Milli Edebiyat Dönemi (1911 – 1923)

e) Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı (1923 –)

METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI

Sürekli gelişen ve değişkenlik gösteren bilim ve edebiyat beraberinde bu gelişmeye paralel olarak farklı alanlarda metinlerin yazılmasını sağlamıştır.

Farklı alanlarda metinlerin yazılması beraberinde bu metinlerin sınıflandırılması gerektiği anlayışını da doğurmuştur.

Bu kapsamda metinler;

1. Anlatım türlerine,
2. Yazılış amaçlarına,
3. Gerçeklikle ilişkilerine göre gruplandırılır.

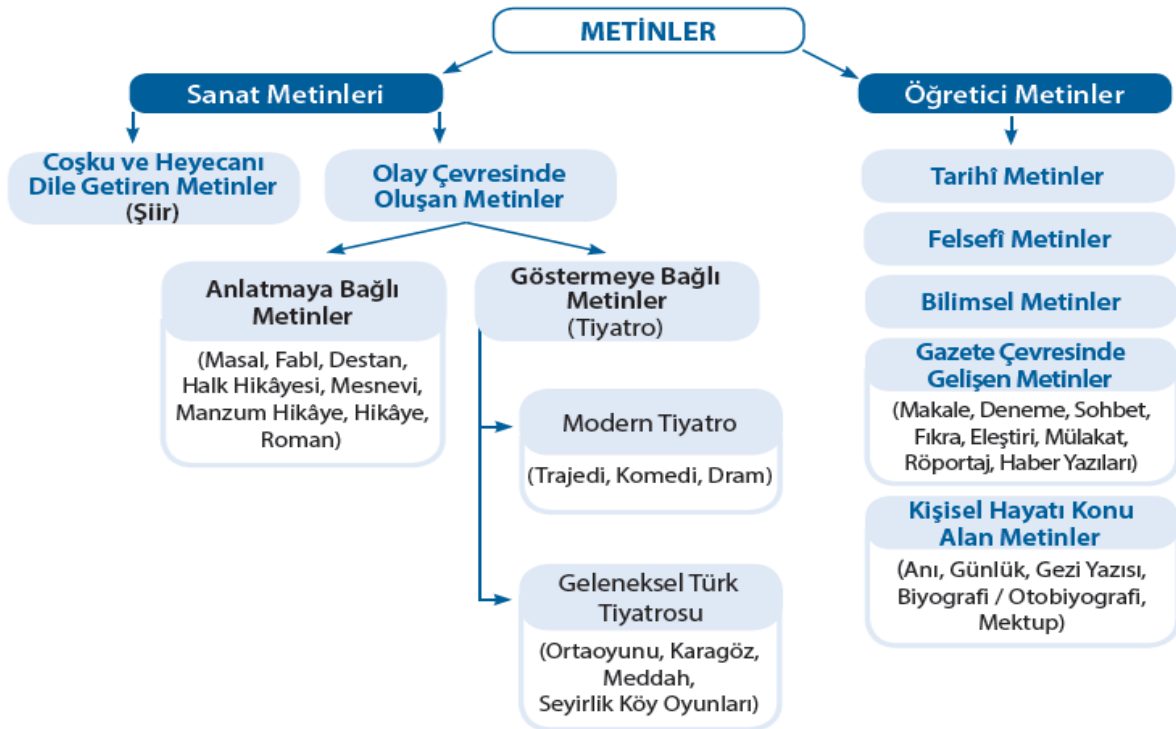
Metinler edebi (sanatsal) metinler ve öğretici (didaktik) metinler olmak üzere ikiye ayrılır.

<http://edebiyatokulu.com/>

Edebi Metinlerle Öğretici Metinlerin Karşılaştırılması

Ölçütler	Edebi Metinler	Öğretici Metinler
Gerçeklik	Gerçekler kurgulanarak aktarılır.	Gerçekler olduğu gibi aktarılır.
Amaç-Hedef	Okuyucuya edebi zevk vermek amaçlanır.	Okuyucuya bilgi vermek amaçlanır.
Üslup-Dil	Üslup kaygısı vardır. Süslü ve sanatlı bir dil kullanılır.	Duru ve yalın bir dille üslup kaygısı olmadan aktarılır.
Anlatım Şekli	Öznellik (sübjektif) hâkimdir.	Nesnellik (objektif) hâkimdir.
Anlam	Yan ve mecaz anlamlı sözcükler kullanılır.	Sözcükler ilk ve gerçek anlamlarıyla kullanılır.
Türler	Roman, hikâye, destan, masal, şiir, tiyatro vb.	Deneme, makale, eleştiri, anı, mektup, gezi yazısı, biyografi, otobiyografi vb.

METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI TABLOSU

<http://edebiyatokulu.com/>

Düşünceyi Geliştirme Yolları

Düşüncenin etkisini artırmak, ileri sürülen düşünceyi geliştirmek, inandırıcı kılmak amacıyla bir konuda başvurulan tekniklere düşünceyi geliştirme yolları denir.

Tanımlama:

“Nedir, Kimdir?” sorularının karşılığını içeren ve bir kavram veya varlığın özelliklerini belirten cümlelere tanımlama denir.

Benzetme:

Nitelikçe zayıf olanın güçlü olana benzetilmesiyle beraber aralarında çeşitli ilgiler bulunan canlı ya da kavramların benzerlik ilgisiyle ele alınmasıdır.

Karşılaştırma:

En az iki varlık veya kavramın aralarındaki benzerlik ya da karşıtlık unsurlarına göre farklarının ortaya konmasına karşılaştırma denir.

Tanık gösterme (alıntı yapma):

İfade edilmek istenen fikirlerin daha anlaşılır hale gelmesi için başkalarının görüşüyle açıklanmasına denir. Bu tarz cümlelerde tırnak içinde konuya uygun önemli bir söz ele alınır.

Örnekleme:

İfade edilen görüşün daha anlaşılır olması için düşüncenin somutlaştırılmasına denir. Örnekleme cümlelerinde genellikle “örneğin” veya “mesela” gibi sözcükler sıkça kullanılır.

Sayısal verilerden yararlanma:

İfade edilen düşünceyi daha inandırıcı ve güvenilir kılmak amacıyla bilimsel verilerin metinde kullanılmasına denir.

ANLATIMIN ÖZELLİKLERİ

1. Açıklık:

Anlamda belirsizlik olmaması anlamına gelir. Bir metinde anlatılan ifadenin tek bir anlamının olması olaydır. Ayrıca noktalama işaretlerinin de uygun bir şekilde kullanılması açıklık ilkesi için son derece önemlidir.

2. Akıcılık:

Okumayı zorlaştıracak ya da duraksatacak hiçbir unsura yer vermemektir. Özellikle akıcılığın sağlanması için söylenmesi kolay sözcüklerin kullanılması zor sözcüklerin de cümleden atılması gerekir.

3. Yalınlık (sadelik):

Süslü ve sanatlı bir dille beraber cümlede imgelerden ve uzun cümlelerden kaçınılması olaydır.

4. Duruluk: Türkçede az sözle çok şey ifade etme anlayışı duruluk ilkesinin en önemli özelliğidir. Bir cümlede bir sözcük çıkarıldığında anlam bozulmuyorsa o sözcüğün kullanılmaması gerekir. Yoksa duruluk ilkesine uymaz.

İLETİŞİM NEDİR?

Duygu, düşünce ve isteklerin akla gelebilecek her türlü yolla karşıdaki kişiye aktarılmasına iletişim denir.

İLETİŞİMİN ÖGELERİ NELERDİR?

- 1. Gönderici (kaynak):** İletişimde aktarılması gereken duygu veya düşünceleri karşı tarafa gönderen kişidir. Bilgiyi sunan kişidir.
- 2. Alıcı:** Kaynak tarafından sunulan duygu ve düşüncelerin aktarıldığı kişidir.
- 3. İleti (mesaj):** Göndericiden alıcıya gelen bilgi, düşünce, duygu ya da isteklerdir.
- 4. Kanal:** İletinin gönderilme şeklidir. Sözlü ya da yazılı olarak kullanılabilir.
- 5. Dönüt (geri bildirim):** İletinin ne kadar anlaşıldığını gösteren bir bildirimdir. Gelen bilginin alıcı tarafından ne kadar anlaşıldığını gösterir.
- 6. Kod (şifre):** Kanal ile alıcı arasındaki ortak frekans ya da dildir. Aynı dili bilen, aynı seviyede olan, aynı meslek gruplarında yer alan insanlar arasında kod daha rahat anlaşılacaktır.
- 7. Bağlam:** İletişim eyleminin gerçekleştiği mekândır. Bir metinde ise sözcüğün cümle yapısında kullanıldığı ve kattığı anlamdır.

HİKÂYE NEDİR? HİKÂYENİN TANIMI!

Yaşanmış ya da yaşanabilecek olayların okuyanlarda estetik duygu uyandıracak şekilde ele alındığı kısa sanatsal metinlere **hikâye** denir.

HİKÂYELERİN ÖZELLİKLERİ

1. İnsan yaşamının belli bir bölümü ele alınır.
2. Yer ve zaman kavramı vardır.
3. Olay veya bir durum söz konusudur.
4. **Hikâyede amaç;** düşündürmek değil, duygulandırmak ya da heyecanlandırmaktır.
5. Gerçek ya da düş ürünü bir olay kısa şekilde anlatılır.
6. Fazla ayrıntıya girilmeden bir olay çerçevesinde olaylar yüzeysel ele alınır.

HİKÂYENİN UNSURLARI

Hikâyeler; olay örgüsü, kişiler, zaman, mekân, konu, tema, çatışma, anlatıcı ve bakış açısı gibi unsurlardan oluşur.

Olay Örgüsü: Hikâye kişileri arasında cereyan eden ve sebep sonuç ilişkisine bağlı olarak gelişen organik bütüne **olay örgüsü** denir.

Çatışma: Hikâye kahramanları arasında oluşan dramatik anlaşmazlık veya aykırılığa **çatışma** denir. Çatışmalar genellikle insan ile insan, insan ile doğa, insan ile kendisi, insan ile toplum şeklinde kendini gösterir.

Hikâye kişileri: Hikâyenin unsurlarından olan kişiler iki farklı özellikte karşımıza çıkar. Hikâye metinlerinde olayın merkezinde yer alan ve ait olduğu toplumsal sınıfın özelliklerini taşıyan kişiye **tip** denir. Toplumsal bir sınıfı ya da zümreyi değil de sadece kendini temsil eden kişiye **karakter** denir.

Zaman ve mekân: Hikâyelerde zaman ve mekân gerçeğe yakındır. Genellikle belirli bir zaman ve mekân unsurları kullanılmaktadır.

HİKÂYE TÜRLERİ

Olay Hikâyesi (Maupassant Tarzı Hikâye)

1. İlk örneklerini Fransız yazar Guy de Maupassant vermiştir.
2. Olay örgüsü; kişi, zaman ve mekâna bağlıdır.

3. Önce gerilimin arttığı bu hikâye türünde gözlem son derece önemlidir.
4. Bu hikâyeler çarpıcı bir sonla olaylar çözüme kavuşturulur.
5. Olay hikâyesi; serim, düğüm ve çözüm bölümünden oluşur.

Serim: Olayın geçtiği yeri, zamanı ve kişilerinin betimlendiği bölümdür.

Düğüm: Olayın neden-sonuç ilişkisine bağlı olarak geliştiği ve merak unsurunun zirveye çıktığı bölümdür.

Çözüm: Merak edilen soruların çözüm bulunduğu, merak unsurunun giderildiği bölümdür.

ÖNEMLİ: Olay hikâyesinin Türk edebiyatındaki kurucusu **Ömer Seyfettin**'dir.

Diğer önemli temsilcileri: Refik Halit Karay, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Sabahattin Ali...

Durum Hikâyesi (Çehov Tarzı Hikâye)

1. İlk örneklerini Rus yazar Anton Çehov vermiştir.
2. Günlük yaşamdan bir insanlık durumu anlatılır.
3. Olay hikâyesindeki gibi serim, düğüm, çözüm bölümleri bulunmaz.
4. Bu tarz hikâyelerde zaman ve mekân belirsiz olabilir.
5. Bu hikâyelerde zaman, mekân ve kahramanların yaşamları sezdirme yoluyla verilmeye çalışılır.
6. Olay değil, tema önemlidir.
7. Durum hikâyesinde amaç; insanların davranışları, düşünceleri, ikili ilişkileri karşısında gösterdiği tepkiyi göstermektir.

ÖNEMLİ: Durum hikâyesinin Türk edebiyatında iki önemli temsilcisi vardır: Sait Faik Abasıyanık ve Memduh Şevket Esendal.

Olay Hikâyesi ile Durum Hikâyesi Arasındaki Farklar

Olay Hikâyesi	Durum Hikâyesi
Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.	Bu bölümler bulunmaz.
Ağırlık noktası olaydır.	Ağırlık noktası durumdur.
Merak ögesi canlı tutulmuştur.	Merak ögesi geri plandadır.
Şaşırtıcı, beklenmedik bir sonla biter.	Bitmemişlik duygusu söz konusudur.
Hareket ön plandadır.	Durağan bir akış vardır.
Genellikle Öyküleyici anlatım kullanılır.	Psikolojik tahliller geniş yer tutar.

Öyküleme (hikâye etme): Kurgulanmış ya da yaşanmış bir olayın bir başkasına söz ya da yazıyla aktarılmasına öyküleme (hikâye etme) denir.

Betimleme (Tasvir etme)

Bir varlığın ya da yerin özellikleri, insan zihninde uyandırdığı izlenimleri sözcükler aracılığıyla inanın gözünün önüne getirecek şekilde anlatılmasına betimleme denir.

İç konuşma (İç monolog): Anlatmaya bağlı sanatsal metinlerde anlatılmak istenen şeylerin kahramanın zihninden geçenler şeklinde okuyucuya aktarılmasına denir.

Unutma: Öykülemede hareket vardır. Televizyon izlemek gibidir. Betimlemede ise, hareket yoktur. Fotoğraf veya resim gibi insan zihninde yer edinir.

Diyalog tekniği: Anlatmaya bağlı edebi metinlerde en az iki kişinin karşılıklı konuşmalarına dayanan türdür.

Orhan Kemal (1914 – 1970)

- * Toplumcu gerçekçi yazarlarımızdandır.
- * Edebiyata şiirle başlamış ardından Nazım Hikmet'in etkisiyle romana yönelmiştir.
- * Günlük yaşamın değişik yönlerini öykü ver romanlarında konu olarak işledi.
- * Eserlerinde yoksul ve sömürülen tabakayı çoğunlukla ele aldı.
- * Toplumsal yapıdaki çelişkileri eserlerinde ustaca işlemiştir.
- * Eserlerinde hem diyaloga önem vermiş hem de hızlı bir olay akışı sağlamıştır.

Önemli: Türk edebiyatına işçi sınıfını getirmiş, özellikle de Çukurova'daki pamuk işçilerini ve ırgatları ele almıştır.

Eserlerinde ele aldığı insan tipleri

- Köyden kente göç eden yoksul insanlar
- Mutsuz insanlar
- Toprak ağaları
- Memurlar
- Ezilen köylüler
- Hapisteki insanlar
- İşsizlikle mücadele edenler
- Adana ve İstanbul'daki kenar mahallelerde yaşayan insanların sorunları vb...

Eserleri

Roman: Babaevi, Murtaza, Eskici ve Oğulları, Bereketli Topraklar Üzerinde, Hanımın Çiftliği, Vukuat Var, El Kızı

Hikâye: Ekmek Kavgası, Çamaşırcının Kızı, 72. Koğuş, Kardeş Payı, Yağmur Yüklü Bulutlar, İki Damla Gözyaşı

Tiyatro: İspinozlar

Anlatmaya Bağlı Edebi Metinlerde Anlatıcı

Anlatıcı: Olay örgüsüyle oluşan edebi metinlerde okura olayı aktaran kişidir. Anlatıcı eseri yazan kişi değildir. Eseri yazan gerçek kişidir. Edebi metinlerde olayı aktaran ise hayali kişidir.

Edebi metinlerde olay birinci kişi (ben) veya üçüncü kişi (o) ağzından aktarılır.

Anlatım üç bakış açısıyla aktarılır:

1. Hâkim (İlahi - Tanrısal) bakış açısı:

- Anlatıcı kendisinden bahsetmez.
- 3. tekil kişiyi (o) kullanır.
- Anlatıcı bu bakış açısında her şeyi bilir.
- Anlatıcı her zamanda ve her yerededir.
- Olayı ve eserlerdeki kahramanları her yönüyle bilir.
- *Olayın psikolojik yönünü iyi tahlil eder.*

Kahramanların duygu ve düşüncelerini, akıllarından geçen her şeyi bilir.

Önemli: İnsanın aklından geçen ne varsa anlatıcı bunu aktarıyorsa bu kesinlikle hâkim bakış açısıyla yazılmıştır.

2. Kahraman akış açısı

- * Anlatıcı olayın kahramanıdır.
- * Olaylar başkarakterin ağzıyla anlatılır.
- * Anlatıcı görüp yaşadıklarını anlatır. Bunun dışına çıkamaz. Bundan dolayı da anlattıkları sınırlıdır.
- * Anlatıcı bu tarz hikâyelerde sadece duyulan, görülen, yaşanan ve bilinen olaylardan bahsedebilir.

3. Gözlemci bakış açısı (Kameraman)

- Olayların kamera sessizliğinde anlatılmasıdır.
- Olaylara müdahale etmez.
- Olaylarda taraf tutmaz.
- Etrafında olup bitenleri bir kamera gibi izler.
- Tarafsız bir tutumla gördüklerini okura anlatır.

Sait Faik Abasıyanık (1906 – 1954)

- Durum (**Çehov tarzı**) hikâyesinin Türk edebiyatındaki kurucusudur.
 - Klasik hikâye tarzını yıkıp yerine duruma dayalı hikâyeleri getirmiştir.
 - Hikâye kahramanlarını usta ve şiirsel bir dille ele almış hem iyi hem de kötü yönlerini birlikte vermiştir.
 - Hikâyelerinde toplumsal sorunlardan çok bireyin sorunlarına yönelmiştir.
 - Hikâyelerinde ele aldığı kişiler genellikle alt tabakadaki insanlardır.
- * Hikâye, şiir, röportaj ve roman türlerinde eser verdi. * Hikâyelerinde mekân olarak genellikle **İstanbul**'u seçen yazar **Adalar**'a, özellikle de **Burgazada**'ya önem verdi.
- * Balıkçılar, işsiz insanlar, kahvelerde pinekleyenler, garip insanlar ele aldığı karakterlerden bazılarıdır.
- * Eserlerinde diyalog ve iç konuşma anlatım tekniklerinden yararlandı.
- Hikâyeleri:** Semaver, Sarnıç, Lüzumsuz Adam, Mahalle Kahvesi, Havada Bulut, Son Kuşlar ve Alemdağ'da Var Bir Yılan
- Romanları:** Medarı Maişet Motoru, Kayıp Aranıyor

<http://edebiyatokulu.com/>

9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ GİRİŞ ÜNİTESİ

Şiir nedir?

Hayal, düşünce ve duyguların ritimli sözlerle ve zengin imgelerle oluşturulmuş etkileyici bir dille oluşturulan sanatsal bir türdür. Kesin bir tanım bulunmamaktadır. Çağdan çağa değişiklik gösteren bu türün öznel niteliklerden oluşması tanımını zorlaştırmıştır.

Şiir geleneği nedir?

Şairler kendilerinden önce oluşan edebi metinlerden az ya da çok etkilenirler. Bu çerçevede ortak zevk ve dil anlayışına sahip şairlerin ahenk ve şekil özelliklerini, imge ve temaları kullanarak oluşturduğu ortak şiir anlayışına **şiir geleneği** denir.

Şiirin Özellikleri

- İnsanın duygu dünyasına seslenir, insanda coşku uyandırır.
- Şiir düş gücüne, imgeye dayanır.
- Ahenkli ve etkili bir söyleyiş ön plandadır.
- Genellikle ölçülü, uyaklı olup dizeler halinde kaleme alınır.
- Her şiir olduğu dönemden izler taşır.

Tema:

Sanatsal metinlerde okura aktarılmak istenen temel duygu ve düşünceye tema denir. Tema, yoğun olarak işlenen duygular ve hayallerdir. Tema, soyuttur. Soyut kavram ve düşünceler temayı buldurur.

İmge:

Bir varlığı, kavramı, durumu daha canlı ve daha duygulu anlatmak için onu başka varlık, kavram veya durumların çizgileri ve şekilleri içinde tasarlayıştır.

Konularına Göre Şiir Türleri

1. Lirik Şiir:

- Aşk, hasret, özlem, gurbet, tabiat, ayrılık, vatan, din ve ölüm gibi konuların ele alındığı duygusal şiirlerdir.
- Okurun kalbine seslenen bu şiirlerde coşkulu bir duygusallık vardır.
- Adını Eski Yunan edebiyatında bir çalgı aleti olan "Lir"den alır.

- Halk edebiyatında koşma, (Güzelleme) semai, varsağı, ağıt, ilahi;
- Divan edebiyatında gazel, şarkı ve mersiye lirik şiirlerdir.
- **Önemli temsilcileri:** Karacaoğlan, Fuzuli, Yunus Emre

2. Epik Şiir

- Coşkulu bir anlatımla savaş ve kahramanlık konularının ele alındığı şiir türüdür.
- Yunan edebiyatındaki epope sözcüğünden gelen epik şiirin en önemli örnekleri destanlardır.
- Koşmanın türlerinden olan koçaklama, destan ve varsağı bu türün önemli biçimlerindedirler.

Önemli temsilcileri: Köroğlu, Dadaloğlu

3. Satirik Şiir:

- Eleştiri şiiridir. Toplumun aksayan yönlerini, belli bir mevkideki insanların yaptıkları işleri, idarecileri, siyasetçileri iğneleyici sözler ve alaylı ifadelerle eleştiren şiir türüdür.
- **Önemli: Satirik şiir:** Halk edebiyatında taşlama, divan edebiyatında ise hiciv (hicviye), Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatında ise yergi-tenkit isimleriyle bilinir.

Önemli temsilcileri: Kaygusuz Abdal, Nefi

4. Didaktik Şiir:

- Öğretici şiiridir.
- Ders vermek, bilgi aktarmak, öğüt vermek amacıyla daha çok dini, ahlaki, felsefi ve sosyal konularda yazılan şiir türüdür.
- Yunanca "didaktios" sözcüğünden türetilmiştir.
- Daha çok masal ve fabllarda karşımıza çıkar.

Önemli temsilcileri: Nabi, Kul Mesut, Şeyhi

5. Pastoral Şiir:

- Doğa güzelliklerini, kır ve çoban yaşamını anlatan şiir türüdür.
- Sade ve süsten uzak bir dille oluşturulan bu şiir Latince bir sözcük olan "pastoralis" kelimesinden gelir.

İdil: Bir çobanın ağzından yazılan ve çobanların aşkını anlatan pastoral şiirlere idil denir.

Eglog: Birkaç çobanın karşılıklı konuşmalarına dayanan ve kır yaşamı ile aşklarının ele alındığı şiirlere eglog denir.

İlk pastoral şiir: Abdülhak Hamit Tarhan – Sahra

6. Dramatik Şiir:

- Tiyatro metinlerinde kullanılan bu şiir türü daha çok karşılıklı konuşmalara dayanan bir şiir türüdür.
- Özellikle trajedilerde ve dramalarda kullanılmıştır.

NAZIM BİRİMİ

Şiirin tamamını oluşturan dizelerin oluşturduğu kümeye nazım birimi denir. Nazım birimi, dize sayısına göre gruplandırılırlar.

Dörde ayrılır:

1. Mısra (Dize):

Şiirdeki en küçük birimdir. Şiirdeki her satır bir dizeden oluşur. Dize, şiirin parçası olabileceği gibi bağımsız olarak da kullanılabilir.

Örnek: Zamanla nasıl değişiyor insan!

2. Beyit:

Divan şiirinde kullanılan bir nazım birimidir. İki dizeden oluşur ve kendi içinde bir anlam bütünlüğüne sahiptir.

3. Dörtlük:

İslamiyet öncesi Türk şiirinden Halk şiirine geçen bu nazım birimi de dört dizeden oluşur ve anlam bütünlüğü taşır.

4. Bent:

Üç veya daha fazla mısradan meydana gelen ve kendi içinde bir anlam bütünlüğü gösteren nazım birimidir. En az 3 mısradan oluşmakla birlikte dört, beş, altı mısradan da oluşabilir.

NAZIM BİÇİMİ

- Şiirin şekil özellikleridir.
- Şiirin nazım birimi, ölçüsü ve uyak örgüsü şiirin nazım biçimini belirler.
- Bazı şiirler şekil bakımından ayrılmazlar.
- Bu tür şiirleri de anlamsal açıdan yani nazım türlerine göre ayırabiliriz.

Türk Şiirinde Kullanılan Nazım Biçimleri

Halk Edeyatı Nazım Biçimleri	1. Anonim Halk Şiiri: Mâni, Türkü 2. Âşık Tarzı Halk Şiiri: Koşma, Semai, Varsağı, Destan 3. Aruz Ölçüsüyle Yazılan Halk Şiiri: Divan, Kalenderi, Semai, Selis, Satranç, Veznihaar
Divan Edeyatı Nazım Biçimleri	1. Beyitlerle Kurulanlar Gazel, Kaside, Mesnevi, Kıt'a, Müstezat 2. Bentlerle Kurulanlar Tuyuğ, Rubai, Murabba, Şarkı, Muhammes, Terkiibent, Terciibent
Batı Etkisinde Gelişen Türk Edeyatı Nazım Biçimleri	Sone, Terzarima, Triyole, Balat, Serbest nazım

NAZIM TÜRÜ

Bir şiirde ele alınan konuya göre verilen addır. Şiirin nazım türü belirlenirken şiirde ele alan konuya bakılır.

DİKKAT: Nazım biçimi, şiirin şekil özelliklerine göre belirlenir; nazım türü de içeriğine göre belirlenir.

Nazım Biçimi: Nazım birimi, kafiye düzeni, ölçü vb.

Nazım Türü: İçerik (konu, tema vb.)

Türk Şiirinde Kullanılan Nazım Türleri

İslamiyet Öncesi Türk Şiiri Nazım Türleri	Koşuk, Sagu, Destan
Halk Şiiri Nazım Türleri	Âşık Tarzı Halk Şiiri Güzelleme, Koçaklama, Taşlama, Ağıt Anonim Halk Şiiri Ninni, Ağıt Dinî-Tasavvufi Halk Şiiri İlahi, Nefes, Deme, Nutuk, Devriye, Şathiye
Divan Şiiri Nazım Türleri	Tevhit, Münacaat, Naat, Mersiye, Methiye, Hicviye, Fahriye

Mahlas Nedir, Nasıl Bulunur?

Divan şairlerinde şairlerin kullandıkları takma ada **mahlas** denir. Mahlasın yer aldığı bölüme de **mahlashane** denir.

Şairler mahlaslarını genellikle şiirin son beyit veya dördlüklerinde ele alırlar. Şairin mahlasının geçtiği beyitlere **makta beyti** denir.

Tapşırma:

Halk edebiyatı şiirinde âşıkların adlarını ya da mahlaslarını kullandıkları dördlüğe verilen addır. Genellikle son dördlükte şairlerin isimleri yer alır ve bu dördlüğe de **tapşırma** denir.

Manzume:

Ölçü ve kafiye gözetilerek mısralarla oluşturulan metinlere denir. Kısacası manzume veya manzum şiir, hikâyenin şiirleştirilmiş halidir.

ÖNEMLİ:

Türk şiirinde manzum şiir denilince iki şair aklı gelir: Mehmet Akif Ersoy ve Tevfik Fikret.

Nazire (Benzek):

Herhangi bir şair tarafından kaleme alınan ve çok beğenilen bir şiire başka bir şairin aynı ölçü ve kafiyeyle bir benzerini yazma işidir.

Ahenk Unsurları

Okunan bir şiirde sözcüklerin kulağa hoş gelmesi için oluşturulan ve belli kalıplarla kullanılan birçok unsur vardır.

1. ÖLÇÜ (VEZİN)

a) Hece ölçüsü

- Dizelerdeki hece sayılarının eşitliğine dayanan ölçüdür.
- Milli ölçümüzdür.
- Türk şiirinde İslamiyet öncesinden beri kullanılmaktadır.
- Halk şiirinde genel olarak 7, 8 ve 11'li kalıpları kullanılmıştır.
- Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatında ise Milli Edebiyatçılar ve birçok Cumhuriyet dönemi şairleri hece ölçüsünü kullanmışlardır.

b) Aruz Ölçüsü

- Hecelerin açık ya da kapalı olması kuralına dayanır.
- Ünlüyle biten heceler açık (.), ünsüzle veya uzun ünlüyle bitenler (-) ise kapalı hecedir.
- Arap edebiyatında ortaya çıkan bu ölçü bize İran (Fars) edebiyatından geçmiştir.
- Divan, Tanzimat, Servetifünun, Fecriati edebiyatında kullanılan bu ölçünün Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında da birçok kullanıcısı olmuştur.

c) Serbest Ölçü

- Kuralsız şiirdir.
- Hece ya da aruz ölçüsü yoktur.
- Ahenk; asonans, aliterasyon, tonlama ve vurguyla sağlanmaya çalışmıştır.
- İlk örnekleri Cumhuriyet döneminde Garipçiler (Orhan Veli Kanık) tarafından verilmiştir.

2. REDİF:

Aynı görev ve anlamdaki ekler, kelimeler ve kelime gruplarının dize sonlarında tekrarlanmasıyla oluşan ahenk unsurudur.

İki çeşit redif vardır. Ek halinde ve sözcük halinde redif.

Örnek:

Akıncılar yollar açar,

Altınordu iller açar...

Kızanlık'ta güller açar,

Balkanlara çıktığım yaz..

"açar" kelimesi sözcük halinde rediftir. Yazılışı ve anlamları aynı olan sözcükler rediftir.

yol – lar

il – ler

gül – ler

- ler eki de ek halinde rediftir.

3. Kafiye (Uyak):

- Bir şiirde en az iki dize arasındaki farklı anlam ve görevdeki seslerin oluşturduğu benzerliğe uyak (**kafiye**) denir.
- Kafiye genellikle dize sonlarında aranır.
- Sözcüklerin köklerinde aranır.
- Bir sözcüğün kökü ile diğer sözcüğün ekleri de kafiye olarak alınabilir.
- Yarım, tam, zengin, tunç ve cinaslı uyak çeşitleri bulunmaktadır.

SÖZ SANATLARI (EDEBİ SANATLAR)

Edebiyatta anlatımı zenginleştirmek amacıyla sözü daha çarpıcı bir hale getirmek için benzetme esasına dayalı olarak oluşturulan söz ve anlam inceliğine edebi sanatlar denir.

1. Teşbih (Benzetme)

Sözü daha etkili duruma getirmek için aralarında benzerlik ilgisi kurulan varlık veya kavramlardan nitelikçe zayıf olanı güçlü olana benzetmektir.

Bir benzetmede dört temel unsur bulunur:

- Benzeyen (B) : Özellikçe zayıf olan
- Kendisine Benzetilen (KB) : Özellikçe güçlü olan
- Benzetme Yönü (BY) : Aktarılan özellik
- Benzetme Edatı (BE) :gibi, kadar, sanki güya vb.

NOT: Benzeyen ve kendisine benzetilen teşbihin asıl öğeleridir. Benzetme yönü ve benzetme edatı ise yardımcı öğelerdir. Yardımcı öğeler kullanılmadan da teşbih yapılabilir.

Bu öğelerin kullanılıp kullanılmaması açısından da dört çeşit benzetme vardır.

1. Dört öğesi de bulunan benzetmeye **ayrıntılı (tam) teşbih** denir.

Örnek: Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik

2. Benzetme yönü bulunmayan benzetmeye **kısaltılmış teşbih** denir.

Örnek: Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!
Sevdam rüzgâr gibiydi.

3. Benzetme edatı bulunmayan benzetmeye **pekiştirilmiş teşbih** denir.

Örnek: Köyler, ufka dizilen tozlanmış birer resim;
Yollar, köyleri saran eskimiş çerçeveler
Aşk bir ateştir yakıp kavuran

4. Benzeyen ve kendisine benzetilenle yapılan benzetmeye de güzel benzetme veya **yalın teşbih (teşbih-i belîğ)** denir.

Örnek: Gümüş bir dumanla kapandı her yer
Zeytin gözleriyle etrafa bakıyordu.

Teşbih (Benzetme) Örnekleri

Yeni gelen arabalar gelin alayı gibi sıralandı.

Ağzımda bal gibi tatlı bir türkü...

Değirmen misali döner başım.

Annemin keki altın gibi sararmıştı.

Biliyorum, şiir bir pencere kuşudur.

Kutu gibi bir dairede oturuyorlar.

Yollar köyleri saran eskimiş çerçeveler
Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik.
Yıldırım gibi bir şehre girdik yedi koldan
Askerlerimiz aslan gibi kuvvetlidir.

Örnek İnceleme 1

Yavru keklik gibi kaynar eğlenir,
Mis kokulu yağlar ile yağlanır,
Sabah, akşam türlü yazma bağlanır,
Eğip geçer yeşilbaşın sevdiğim.

Benzeyen: Sevgili

Kendisine benzetilen: Yavru keklik

Benzetme yönü: oynaması

Benzetme edatı: gibi

Örnek İnceleme 2

Bu sesler dokunuyor en ağrıyan yerime,
Bir eski çıban gibi işliyor içerime.
(Ayak Sesleri/ Necip Fazıl Kısakürek)

Benzeyen: Sesler

Kendisine benzetilen unsur: Eski çıban

Benzetme yönü: Batmak, işlemek

Benzetme edatı: gibi

2. İstiare (Eğretileme)

Benzetmenin bir türüdür. Benzetmenin sadece tek öğesiyle yapılır. Benzeyen ya da kendisine benzetilenin yalnız birinin kullanılmasıyla yapılan edebî sanattır.

ÖNEMLİ:

Şiirde istiare olması için üç önemli nokta vardır:

- Benzetme amacının bulunması
- Sözcüğün gerçek anlamının dışında kullanılması
- Sözcüğün mecaz anlama gelmesini sağlayan bir durumun bulunması

İkiye ayrılır:

a) Açık istiare

Yalnızca kendisine benzetilenle yapılan istiairedir. Yani güçlü olanın söylendiği istiare türüdür.

Örnekler

Yüce dağ başında siyah tül vardır.

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?

Yine nice fidan bu toprak için toprağa düştü.

Havada bir dost eli okşuyor derimizi

Sabahtan uğradım ben bir güle

Saçlarına yıldız düşmüş

Örnek inceleme

"Bir hilal uğruna ya Rab ne güneşler batıyor."

Benzeyen: Asker – kullanılmamış

Kendisine Benzetilen: Güneş – kullanılmış

Güneş sözcüğü asker yerine kullanılmıştır. Burada benzeyen asker kullanılmamış, kendisine benzetilen güneş kullanılmıştır. Bu tür benzetmelere açık istiare denir.

b) Kapalı İstiare

Benzetmedeki güçsüz olanın söylenip güçlü olanın söylenmediği istiare türüdür. Burada sadece benzeyen kullanılmakta, kendisine benzetilen kullanılmamaktadır.

Örnekler

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Can kafeste durmaz uçar/Dünya bir han konan
göçer
Yapraktan saçlarını yerlere yaymış/Sonbahar
ağlıyor ayaklarında
Kitaplar insanı kanatlandırır.

Örnek inceleme

Dağlar dalgalanmakta, bayrak değil.

Yukarıdaki mısradaki "dağlar" sözcüğü dalgalanma yönüyle deniz dalgalarına benzetilmiştir. Fakat benzeyen (dağlar) sözcüğü kullanılırken kendisine benzetilen (dalgalar) kullanılmamış ve kapalı istiare yapılmıştır.

Açık istiare	Kapalı istiare
Benzeyen yok	Benzeyen var
Kendisine benzetilen var	Kendisine benzetilen yok

3. Mecazımürsel (Ad Aktarması)

Benzetme amacı güdülmeden bir sözün başka bir sözün yerine kullanılması sanattır. Mecazımürselde birçok anlamsal ilişki bulunmaktadır. Bunları örnek cümlelerle anlatalım.

* *Nedir üç dört alın? Bir yurdun alınından boşansın ter.*
(Yurt sözcüğüyle orada yaşayanlar kastedilmiştir. Yer-insan ilişkisi)

* *Uzun zamandır tencere kaynıyordu.*

(Tencere kaynamaz, içindeki kaynar. İç – dış ilişkisi)

* *Bu akşam Yahya Kemal okudum koltuğumda.*

(Yahya Kemal'in eserleri kastedilmiştir. Yazar-eser ilişkisi)

* *Zil çalınca öğrenciler hızla derse girdiler.*

(Derse derken sınıf kastedilmiştir. Durum – yer ilişkisi)

* *Bereket yağar tarlalara nisanda*

(Bereket, sözüyle yağmur kastedilmiştir. Neden-sonuç ilişkisi)

* *Araba bozulunca yolda kaldık.*

(Bozulan motordur. Burada bütün söylenerek parça kastedilmiştir. Bütün – parça ilişkisi)

Biraz daha örnek

- Ankara, yeni ekonomi önlemleri alıyor.
- Deniz güzel... geceler, çeşmeler serin ...
- Çalışma odasının duvarında Da Vinci asılı!
- Eldivenlerimiz bu akşam şampiyonluk maçına çıkacak.
- Anadolu çok ağlamış, çok gülmüş.
- Telefonunu söyle de yazalım.
- Yıllar geçse de üstünden/Bu kalp seni unutmuyor mu?
- Sivas mandayı kabul etmedi.
- Buraya gelmeden önce mutlaka eve haber ver.

4. Teşhis (Kişileştirme)

İnsan dışındaki varlık ve kavramlara insana ait duyuş ve davranış özellikleri yükleme sanatıdır. Kısacası insan dışındaki varlıklara insan özelliği verilmesidir.

Önemli: Kişileştirmenin olduğu her yerde kapalı istiare de vardır.

Örnekler

Dinle yolcu bu su onun sesidir/Sinsi adımlarla akşam yürüyor.

Arıyor batan güneş, seni dağlar ardında.
Soruyordu yıldızlar, sevdiğim nerde?

Örnek inceleme

Haliç'te bir vapuru vurdular dört kişi
Demirlemişti, eli kolu bağlıydı, ağlıyordu. (Atilla İlhan)

(Bu dizelerde yer alan vapur sözcüğü kişileştirilmiştir. İnsana özgü olan ağlamak kavramı vapura yüklenmiştir.)

5. İntak (Konuşturma)

İnsan dışındaki varlıkların insan özelliği verilerek konuşturulması sanattır.

UYARI: İntak sanatının olduğu her yerde teşhis sanatı da vardır.

İntak ile teşhisi karıştırmayalım. Teşhiste insan dışındaki varlıklar konuşturulmaz; ama intakta konuşurlar.

Örnekler

Dal bir gün dedi ki tomurcuğuna:

— Tenimde bir yara işler gibisin.

Ahmet Kutsi Tecer

“Adam uzattı elini
Mor menekşe bağırdı:
Dokunma!”

Horoz kafasını kaldırdı: Ne oldu, neyden
kaçıyorsun?

“Karıncı Ağustos böceğine; yazın çalan kışın
oynar.” dedi.

6. Tenasüp (Uygunluk)

Anlamca ilgili kavramların bir dizede ya da dörtlükte birlikte kullanılmasına tenasüp denir.

Örnek:

Yersin, ıçersin sofrasından, üç yüz senedir,
Kuvvetlisin ama kuvvet hak değil.
Bakımsızlıklarla göçüp gitmiş bir cihan.

Yemek, içmek ve sofraya sözcükleri anlamca
birbiriyle bağlantılı olduğu için tenasüp sanatı
vardır.

Örnek:

“Yine bahar geldi bülbül sesinden
Sada verip seslendi mi yaylalar
Çevre yanın lale şümbül bürümüş
Gelin olup süslendi mi yaylalar”

Altı çizili sözcükler birbiriyle bağlantılı olduğu için
tenasüp sanatı vardır.

Örnek:

Yürü beyler çenge harbi çalınır
İyi kötü bu meydanda bilinir
Kılıç değer adam iki bölünür
Nusret bizim beyler neci paşa ne

Altı çizili sözcükler savaşla ilgili kelimeler olduğu
için bu sözcükler arasında tenasüp sanatı vardır.

Örnek:

Kapunda hâsıl itdi bu devâsuz derdi hep gönlüm
Ne derde mübtelâ oldu dil-i bîmârı görsünler

Altı çizili sözcükler arasında anlamsal açıdan
bağlantı olduğu için tenasüp sanatı vardır.

7. Tezat (Zıtlık – Karşıtlık)

Bir şiirde birbirine zıt olan duygu, düşünce, hayal
ve durumları bir arada kullanmaya tezat denir.

Örnekler:

Neden böyle düşman görürsünüz,
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

“Derman arar iken derde düş oldum
Ağlama gözlerim Mevla kerimdir.”

Akıştı demetlenmiş, büyük, küçük, kâinat;
Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat!

Cihânın yüzünü güldürmüş iken lutf u ihsânın
Revâ mı ben duâkârın gibi bir nüktedân ağlar

8. Telmih (Hatırlatma – Anımsatma)

Bir şiirde hemen herkes tarafından bilinen bir
efsaneyle, masala, dini karakterlere, tarihteki
olaylara veya bilinen bir kişiliğe gönderme
yapılarak sözün pekiştirilmesi sanatına **telmih**
denir.

Örnek İnceleme

“Çok ağladım *Mecnun* gibi çöllerde
Ferhat gibi şirin yardan ayrıldım.”

Yukarıdaki dizelerde de görüldüğü gibi *Leyla* ile
Mecnun ve *Ferhat* ile *Şirin* hikâyelerine atıfta
bulunarak aşığın çektiği acıların büyüklüğünden
bahsedilmiştir.

Örnek İnceleme

“Vefasız Aslı'ya yol gösteren bu,
Kerem'in sazına cevap veren bu,
Kuruyan gözlere yaş gönderen bu,
Sızmadı toprağa çoban çeşmesi.”

Faruk Nafiz Çamlıbel

Kerem ile Aslı hikâyesine atıfta bulunulmuş olup
telmih sanatı yapılmıştır.

Örnek İnceleme

“Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor tevhidi!
Bedr’in aslanları ancak bu kadar şanlı idi!”
Mehmet Akif Ersoy

Peygamber Efendimiz dönemindeki Bedir Savaşına atıfta bulunularak Çanakkale Savaşındaki askerler övülmüştür.

Örnek İnceleme

“Gitmek istediğin yer Kızıldeniz’se gülüm
Git öyleyse Musa’nın iziydi terk ettiğin.”
Nurullah Genç

Beyitte Hz. Musa’nın Kızıldeniz’i asasıyla iki yarması olayına atıfta bulunularak telmih sanatı yapılmıştır.

9. Hüsnütalil (Güzel nedene bağlama)

Bir olayı gerçek nedeni dışında hayali ve estetik bir başka olaya çoğunlukla da güzel bir nedene bağlama sanatına Hüsnütalil denir.

Örnek İnceleme

O çay ağır akar, yorgun mu bilmem?
Mehtabı hasta mı, solgun mu bilmem?

Bu dizelerde de görüldüğü gibi çayın ağır akmasının nedenini yorgun olmasına bağlamaktadır.

Örnek İnceleme

Sen gittin diye/Ağlıyor gökyüzü durmadan

Şair sevgilinin gidişinden dolayı gökyüzünün ağladığını belirterek Hüsnütalil sanatı yapmıştır.

Örnek İnceleme

Halk güneşe baksa gözleri dolar, ağlamaya başlar.
Çünkü güneşi görünce insanın hatırına o ay yüzü gelir.

Sevgilinin hatırlanması aşığın güneşe bakmasıyla özdeşleştirilerek güzel bir nedene bağlamıştır.

Örnek İnceleme

Yeni bir kıtada yem vermek için atlarına
Katılmışlardı binlerce atlı fetih rüzgârına

Fetih için yola çıkan askerlerin bu davranışını atlarına yem vermek gibi bir güzel nedene bağlayarak Hüsnütalil sanatına başvurmuştur.

Örnek İnceleme

Öyle yürekten ağladı ki
Göz yaşları gülü ala boyadı.

Gülün renginin kırmızı olmasına rağmen şair göz yaşlarından dolayı gülün bu renge büründüğünü söyleyerek bu olayı güzel bir nedene bağlamıştır.

10. Tecahüliarif (Bilmezden gelme)

Bilinen bir olay veya durumu bilmez görünme, bilmezlikten gelme sanatına denir.

Örnek İnceleme

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allah’ım bu çizgili yüz?

Şair, şakaklarındaki akların kar olmadığını; yaşlanmış, çizgili yüzün kendisine ait olduğunu bildiği hâlde bilmezlikten gelmektedir.

Örnek İnceleme

Bu eller miydi kesen mavi serçeyi?
Birkaç damla kan ki zafer ve kahramanlık
Yorganın altına saklanarak
Bu eller miydi sevmeyen geceyi?

Bu dörtlükte şair serçeyi kesen ellerin kendisine ait olduğunu bilmezlikten gelerek edebi bir dil kullanmaya çalışmıştır.

Örnek İnceleme

İnsan ağlar geçmişine hep matem tutar
Acaba bize acır da gelir mi anılar utancından

Şair anıların geri gelmeyeceği bilmesine rağmen anıların kendisine acıyıp geri geleceğini ümit etmiştir. Burada bilmezlikten gelme sanatına başvurulmuştur.

Örnekler

“Ağaçlar sonbahara hazırlanıyor
Bu şehir o eski İstanbul mudur?”

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allah’ım bu çizgili yüz?

Eğilmiş arza kanar muttasıl kanar güller,
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller.
Sular mı yandı neden tunca benziyor mermer?

11. Kinaye (Değınmece)

Gerçek anlamının da düşünölebileceği bir sözün mecaz anlamda kullanılmasıdır. Kinaye, hem gerçek hem mecaz anlamın bir arada kullanılması sanatı olup asıl anlatılmak istenenin mecaz anlam oluşudur.

Gerçek anlamın mecaz anlama gelecek şekilde kullanılması sanatına denir. Daha çok atasözü ve deyimlerde kullanılır.

Örnek inceleme

Gene parmağım ağzımda kaldı
Masumluk akıyordu yüzünüzden
Behçet Necatigil

“Parmağım ağzımda kaldı.” ifadesi hem gerçek anlamda hem de mecaz anlamda kullanılabilir. Ancak burada mecaz anlam kastedilerek çok şaşırmış olma anlamı aktarılmaya çalışılmıştır.

Örnek inceleme

Bu zor günlerinde onların ellerinden tutmalıyız.

Ellerinden tutmak deyimini hem gerçek hem mecaz anlamda kullanılır. Burada yardım etmek anlamında kullanılarak kinaye yapılmıştır.

Örnek inceleme

Onu öyle görünce başımдан kaynar sular dököldü.

Gerçek anlamından sıyrılarak şaşırmak, hayrete düşmek anlamında kullanılarak bu sanata başvurulmuştur.

Örnek inceleme

“Ben toprak oldum yoluna
Sen aşırı gözetirsin
Şu karşıma göğüs geren
Taş bağırlı dağlar mısın”

Yunus Emre

Taş bağırlı dağlar ifadesinde olduğu gibi dağların taşlardan oluştuğu bilinmektedir. Ancak şair burada bu sözü mecazlı olarak kullanarak kinayeye başvurulmuştur.

Kinaye İlgili Örnek Cümleler

- Lekenin bulaşması kolay, çıkması güçtür.
- Kimse kimsenin kamburunu taşımaz.
- “Ne de olsa kışın sonu bahardır.
- Bu da gelir bu da geçer ağlama...”
- Düşene el uzatmak gerek.
- Onu görünce yüzüm kızardır.
- Amcam ununu eleyip eleđini astı.
- Taşıma su ile değirmen dönmez.

12. Tevriye (Amacı gizleme)

Birden çok anlamı olan bir sözün uzak anlamını kastederek kullanmaya tevriye denir. Tevriyede asıl önemli olan anlam sözün uzak anlamıdır.

ÖNEMLİ: Tevriyede mecaz anlam olamaması açısından kinayeden ayrılır. Tevriyede her iki anlam da gerçektir.

Örnek inceleme

“Âvazeyi bu âleme Davud gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş”

Baki’ye ait olan bu dizede şair, kendi adı da olan “baki” sözcüğünü “sonsuz” anlamını kastederek kullanmıştır.

Örnek inceleme

“Bana Tahir Efendi kelp demiş
İltifatı bu sözde zahirdir
Maliki mezhebim benim zira
İtikatımca kelp tahirdir.
Şair Nefi

Kelp köpek, tahir temiz demektir. Amaçlanan anlamı ise Tahir Efendiye köpek demek istemesidir.

Örnekler

Gül yağını eller sürünür çatlasa bülbül

O güzel yüzün benli de, göğsün niye bensiz?

Baki çemende hayli perişan imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var rüzgârdan (yel ve zaman)

Sarımsak da acı amma evde lazım bir dişi.

Halimden yalnız uyuyanlar anlar.

13. Tariz (İğneleme - Taşlama)

Bir sözü tersini kastederek kullanma, bir konuyla alay etme veya abartarak eleştirme sanatıdır.

Örnek inceleme

Bir nasihatim var zamana uygun
Tut sözümü yattıkça yat uyanma
Meşhur bir kelamdır sen kazan sen ye
El için yok yere ateşe yanma

Her nere gidersen eyle talanı
Öyle yap ki ağlatasın güleni
Bir saatte söyle yüz bin yalanı
El bir doğru söz söylerse inanma
Huzûrî

Burada şair **Huzûrî**, bireyden yola çıkarak toplumsal bir olayı tam tersini kastederek anlatmaya çalışmıştır. Şair, çalışın kimseye yardım etmeyin; yalan söyleyin ve herkesi ağlatın demiştir. Ancak burada bu söylediklerini alaycı bir dille ifade ederek tam tersini kastetmiştir.

Örnek inceleme

Bu ne kudret ki elifbayı okur ezberden.
Çok güzeldir her ay bir estetik geçirir.
Sekizimiz odun çeker, dokuzumuz ateş çeker
Kaz kaldırmış başın bakar kırk gün oldu kaynamaz

Elifba, Kur'an'ın başlangıcı yani alfabe demektir. Ezberlemek çok zor değildir. Ama şair burada, alaycı bir ifadeyle eleştirdiği kişinin hiçbir şey bilmediğinin güzel bir dille iğneleyerek anlatmaya çalışmıştır.

14. İrsalimesel (Atasözü – Vecize – Özdeyiş)

Yazılan bir şiir metninde atasözlerine ya da özdeyişlere yer vermeye denir. Bu sözler özlü sözlerdir.

Örnek inceleme

Gün de doğar gün de doğar
Bir gün mutlaka gün doğar
Gün doğmadan neler doğar
Gün doğmadan Şehzadebaşında
Sezai Karakoç

Yukarıdaki dörtlükte de görüldüğü gibi “Gün doğmadan neler doğar.” ifadesi bir özlü sözdür. Bundan dolayı da İrsalimesel sanatına başvurulmuştur.

Örnekler

“Balık baştan kokar.” bunu bilmemek
Seyrani gafilin ahmaklığından

Bed asla necabet mi verir hiç üniforma
“Zerdüş palan ursan eşek yine eşektir.”

15. Mübalağa (Abartma)

Etkili bir söyleyiş için bir durum olay ya da varlığın olduğundan büyük ya da küçük göstererek aktarılmasına denir.

“Gözlerimin yaşı sel oldu gitti
Zülfünden bir köprü kurduramadım.”
Aşık Mahzuni

Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz;
Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz!
Mehmet Akif Ersoy

9. Sınıf Masal/Fabl Ünitesi

Masal Nedir? Masalın Tanımı

Masal; sözlü edebiyat geleneği içinde halkın anonim olarak oluşturduğu, dilden dile, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, olağanüstü kişilerin başından geçen olağandışı olayları anlatan edebî türe **masal** denir.

Masalın tanımını maddeleştirirsek;

1. Sözlü gelenek içinde yer alır.
2. Anonim eserlerdir.
3. Dilden dile, kuşaktan kuşağa aktarılmıştır.
4. Olağanüstü kahramanlar ve olağandışı olaylar vardır.

Masalların Özellikleri

1. Olaya dayalı, sanatsal metinlerdir.
2. Genellikle bir tekerleme ile başlar.
3. Olaylar, hayalî mekânlarda ve belirsiz geçmiş zamanda geçer.
4. Olaylarda, öğrenilen geçmiş zaman (miş-miş) ve geniş zaman (ar-er) kullanılır.
5. Devler, periler, cinler, padişahlar, prensler, prensesler genel olarak kullanılan masal kahramanlarıdır.
6. Masalların özü iyi ile kötünün mücadelesidir.
7. Masallar iyilerin kötülerini yenmesi üzerine kurgulanmıştır.
8. Yalın, duru, akıcı bir dil kullanılır.
9. Masallarda ayrıntılı tasvir ve okunması zor sözcüklere yer verilmez.
10. Masalların başında, ortasında ve sonunda kalıp sözlere yer verilir.
11. Masalların söyleyeni belli değildir. Anonimdir.
12. Halk arasında dilden dile söylenerek gelecek kuşaklara aktarılan masallar, sonradan yazıya geçirilmiştir.

Önemli: Masallarda iyilik, güzellik, doğruluk, yardımseverlik gibi evrensel değerler yer alır; dinî ve millî öğelere yer verilmez.

Masal Planı

1. Döşeme –2. Serim –3. Düğüm –4. Çözüm –5. Dilek

1. Döşeme: Tekereleme söylenen bölümdür. Bu bölümde amaç dinleyicinin ilgisini olaya çekmedir.

“Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde...” gibi kalıplaşmış ifadeler kullanılır.

2. Serim: Masal kahramanlarının tanıtıldığı bölümdür.

“Bir memleketin birinde...” gibi sözlerle olaya geçilir.

3. Düğüm: Olayın ayrıntıları okuyucuya aktarılmaya başlanır. İyiler ile kötüler arasındaki çatışma ortaya çıkar ve olaylar bu bölümde giderek gelişir. Merak duygusunun en ön planda olduğu bölümdür. Olaylar hızlanarak çözüm noktasına yönelir.

4. Çözüm: Bu bölümde iyiler kazanır ve kötüler kaybeder. Kötülerin cezalandırılmasıyla olay çözülür.

5. Dilek: Çözüm bölümünde olayların sonlanması sonrasında bu bölüm de “Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine”, “Darısı yurdumuzun güzelleri başına” gibi iyi dilek bildiren kalıplaşmış sözlerle son bulur.

Masalların Tarihçesi

Masalların kaynağı Eski Yunan ve Hint mitolojileridir.

1. Eski Yunan edebiyatındaki Ezop Masalları, tarihte bilinen en eski masal ve fabl örnekleri olup MÖ 6. yüzyılda yazıya geçirilmiştir.

2. Ezop Masallarında kahramanlar genellikle hayvanlardır.

3. Hint edebiyatında kaleme alınan Pançatantra ve Beydeba'nın yazdığı Kelile ve Dimne, Doğu'daki ilk masal ve fabl örnekleridir.

4. Binbir Gece Masalları, Arap ve İran kaynaklı olup bu masalların anlatıcısı Şehrazat'tır.

5. Grimm Kardeşler, Almanya'da halk arasında yaşayan masalları derleyerek 1812 yılında “Çocuk ve Yuva Masalları” adıyla yayımlamışlardır. Ancak bu masallar **Grimm Masalları** olarak adlandırılmaya devam etmektedir.

6. Masal türünün önemli yazarlarından biri de Danimarkalı yazar Andersen'dir. **Andersen Masalları** olarak adlandırılan bu masalların en önemlisi “Kibritçi Kız” masalıdır.

Türk Edebiyatında Masalların Tarihçesi

1. Türk edebiyatında Uygur Dönemi eserlerinden olan **Kalyanamkara ve Papamkara** (iyi niyetli şehzade ile kötü niyetli şehzade) **ilk masal örneği** olarak kabul edilir.

2. Osmanlı Dönemi'nde sözlü gelenekten derlenerek hazırlanan **Billur Köşk, ilk Türk masallarındandır.**

3. XIX. Yüzyıldan sonra masallar Türk Halk Edebiyatında "kıssa" sözcüğüyle ifade edilmiş ve daha sonra da "mesel" sözcüğüyle masal kavramı karşılanmaya çalışılmıştır.

4. Bugünkü anlamda masal sözcüğünü ilk kullanan sanatçı Tanzimat edebiyatının en büyük şairi olan ve vatan şairi olan **Namık Kemal**'dir.

Namık Kemal; **Mukaddime-i Celal** adlı eserinde masalı eğitici, terbiye edici özellikte, bütünüyle hayalî olaylardan meydana gelen bir anlatım türü olarak tanımlamıştır.

5. **Pertev Naili Boratav, Eflatun Cem Güney, Naki Tezel** gibi önemli araştırmacılar Türk masallarını derleyerek yayımlamış ve Türk masallarını ölümsüzleştirmişlerdir.

Türk Masallarının Özellikleri

1. Türk masallarının kahramanı devler, cadılar gibi olağanüstü varlıklarla insanlar ve hayvanlardır.
2. Masalarda iyiler; hükümdar, derviş, padişah, Keloğlan; kötüler ise cadılar, devler, vezirlerdir.
3. Türk masallarında genel olarak tilki, aslan ve Zümrüdüanka kuşu en sık rastlanan hayvanlardır.

Türk ve Dünya Masalları

Millet	Masal Adı
Yunan Masalları	Ezop (Aisepos) Masalları
Hint Masalları	1. Pañçatantra 2. Kelile ve Dimne 3. Binbir Gündüz Masalları
Arap – İnan Masalları	Binbir Gece Masalları
Alman Masalları	Grimm Kardeşler Masalları
Danimarka Masalları	Andersen Masalları
Fransız Masalları	Charles Perrault Masalları
Uygur Masalları	Kalyanamkara ve Papamkara
Osmanlı Masalları	1. Billur Köşk Masalları 2. Keloğlan Masalları

Kaynaklarına Göre Masallar

1. Uygur Kaynağı	a. Kalyanamkara ve Papamkara b. Altun Yaruk c. Üç Prense Bir Parsın Hikâyesi
2. Hint Kaynağı	1. Pañçatantra 2. Kelile ve Dimne 3. Tutiname 4. Baharı Daniş
3. Arap ve Fars Kaynağı	1. Mantiku't Tayr 2. Binbir Gece Masalları
4. Batı Kaynağı	1. La Fontaine Masalları 2. Ezop Masalları 3. Grimm Kardeşler Masalları
5. Türk Kaynağı	1. İbn-i Sina Hikâyeleri 2. Billur Köşk Masalları 3. Keloğlan Masalları 4. Dastanı Ahmet Harami

Dünya Edebiyatının En Önemli Masalları

Pañçatantra:

- Beydaba tarafından derlenmiştir.
- Dünya edebiyatının ilk masal örneklerinden biri olarak kabul edilen **Pañçatantra**, "beş kitap" veya "beş ilke" anlamına gelmektedir.

ÖNEMLİ: Pañçatantra dünya edebiyatında masalların ve fablların kaynağı olarak kabul edilen bir şah eserdir.

Kelile ve Dimne:

- Hint mitolojisinden izler taşıyan bu eser Kelile ve Dimne adındaki iki çakal arkadaşın başından geçen olayları ele alır.
- Kelile zeki ve doğru yolda giden, Dimne ise yalan ve yanlış yol edinmiş karakterlerdir.
- Kelile ve Dimne masalı Pançatantra masallarının içinde yer alan bir masaldır.

Ezop Masalları:

- Ezop tarafından MÖ 6. Yüzyılda derlenen bu masalarda kahramanlar; bitkiler, hayvanlar ve cansız varlıklardır.
- Birçok Türk edebiyatçısı (Nazım Hikmet, Nurullah Ataç, Orhan Veli, Ülkü Tamer, Sabahattin Eyüboğlu gb.) tarafından çevrilen bu masallardan en önemlileri “Ağustos Böceği ile Karınca, Karga ile Tilki, Kurt ile Kuzu” gibi masallardır.

Binbir Gece Masalları

- Hayali bir kişi olan Şehrazat tarafından anlatılan bu masallar masal kaynakları içerisinde son derece önemli bir yer tutar.
- “Ali Baba ve Kırk Haramiler, Alaaddin’in Sihirli Lambası” gibi önemli masalların yer aldığı ve Arap-İran kültüründen izler taşıyan bu masallar 8. yüzyılda ortaya çıkmıştır.
- Binbir Gece Masallarının temeli kadınlara güvenmeyen Şehriyar adlı bir hükümdarla vezirin kızı olan Şehrazat adlı bir kızın yaşadıkları ele alınır.

Grimm Kardeşler Masalları

İki Alman yazar olan Jacop ve Wilhelm Grimm kardeşler tarafından kaleme alınan bu masalların en önemlileri;

- Hansel ve Gratel,
- Fareli Köyün Kavalcısı,
- Uyuyan Güzel,
- Pamuk Prenses ve
- Yedi Cücelerdir.

Perrault Masalları

“Kaz Anamın Öyküleri” olarak derlenen ve “Kırmızı Başlıklı Kız, Uyuyan Güzel, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Kül Kedisi gibi önemli masalların yer aldığı Perrault Masalları Fransız edebiyatının önemli eserleridir.

Andersen Masalları

Danimarkalı yazar Andersen tarafından derlenen bu masalarda bazıları; “Çıplak Kral, Çirkin Ördek Yavrusu, Kibritçi Kız, Uçan Sandık” gibi masallardır. Bu masallar İskandinav kültüründen izler taşır.

Fabl Nedir? Fablın Tanımı

Ders verme amacıyla kahramanları genellikle hayvanlardan seçilen didaktik (öğretici), manzum bir edebi türdür.

Fablların Özellikleri

1. Kahramanları hayvanlardır.
2. Şiir (manzum) şeklinde yazılırlar ve öğüt verme amaçlanır.
3. Bu öğüt, genellikle bir atasözü ya da özdeyiş yoluyla verilir.
4. Fabllarda verilen öğütler somut olaylar yoluyla okuyucunun zihninde yer etmesini sağlar.
5. Konu sınırlaması yoktur, olay örgüsünü iyilik-kötülük üzerine kurulan çatışmalar belirler.
6. Kahramanlık, cesaret, yardımlaşma, kurnazlık, kibir, kıskançlık gibi özelliklere sahip kahramanlar bulunmaktadır.
7. Fabllarda teşhis ve intak sanatları kullanılmaktadır.
8. Olay eksenli olan fabllarda öyküleyici anlatım kullanılır.
9. Masalarda olduğu gibi yer ve zaman belli değildir.
10. Son derece sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır.
11. Dostluk, korku, sevgi, yardımlaşma, arkadaşlık gibi evrensel konular ele alınmıştır.

Fablların Tarihsel Gelişimi

1. Masallarla beraber ortaya çıkmış olan bu tür genel olarak hayvan masalları olarak adlandırılmıştır.
2. Bu sözcük Latince hikâye anlamına gelen “fabula” sözcüğünden türemiştir.
3. Dünya edebiyatında ilk fabl örneği Beydaba tarafından kaleme alınan Kelile ve Dimne adlı olarak kabul edilebilir.
4. Batı edebiyatında görülen ilk fabl/masal örnekleri Ezop tarafından kaleme alınmıştır.

5. 17. Yüzyıla gelindiğinde ise fabl türünde **La Fontaine** ile birlikte büyük bir gelişim başlar.
6. XIII. yüzyılda yaşamış **İranlı şair Sadi'nin Gülistan** adlı eserinde fabl özelliği taşıyan parçalara rastlanmaktadır.
7. Türk edebiyatında 13. yüzyılda yaşayan **Mevlana**, ünlü eseri Mesnevi'de birçok hayvan hikâyesini ele almıştır.
8. Gülşehri tarafından 14. yüzyılda Feridüddin Attar tarafından kaleme alınan **Mantıku't Tayr** (Kuş dili) çevirisi fabl özelliği taşıyan önemli bir eserdir.
9. Türk edebiyatının ilk fabl örneği ise 15. yüzyılda **Şeyhi** tarafından kaleme alınan "**Harname**" adlı eserdir.
10. Tanzimat edebiyatının kurucusu olan **Şinasi**, 19. yüzyılda La Fontaine 'den yaptığı fabl çevirileri de önemli bir yer tutar.

Şeyhi'nin Yazdığı Harname'nin İçeriği

- 15. yüzyılda yaşamış olan Şeyhi bir göz doktorudur.
- Osmanlı padişahı Çelebi Mehmet'in gözlerini tedavi etmesi sonucu kendisine tımar olarak verilen Tokuzlar Köyüne giden Şeyhi, burada eski tımar sahipleri tarafından eşek sudan gelinceye kadar bir güzel dayak yer.
- Bu dayaktan 126 beyitten oluşan ve Türk edebiyatının ilk fabl örneği olarak kabul edilen o meşhur mesneviyi kaleme alır.
- Harname'de, bir öküz gibi güçlü ve kuvvetli olmak isteyen bir eşeğin buğday tarlasına girerek bütün buğdayları talan etmesi ve tarla sahipleri tarafından dövülerek kulaklarının ve kuyruğunun kesilmesiyle sonuçlanan bir olay dizisi anlatılır.
- Eserin sonunda bugünde kullanılan ve atasözü değerine ulaşan "Boynuz umarken kulaktan oldum." Sözü bir öğüt olarak ifade etmiştir.

Fabl tarzında yazılan önemli romanlar

1. George Orwell – Hayvan Çiftliği
2. Jack London – Beyaz Diş
3. Antoine de Saint Exzupery – Küçük Prens
4. Richard Bach – Martı Jonathan Livingston

Fabllarda Plan

Serim, düğüm, çözüm ve öğüt olmak üzere dört bölümden oluşurlar.

1. Serim: Olayın geçtiği çevre ve kahramanların kısaca tanıtıldığı bu bölümden sonra olay başlatılır.

2. Düğüm: Merak duygusunun yoğunlaşmaya başladığı bu bölümde temel çatışma ortaya konur ve olay düğümlenir.

3. Çözüm: Düğümün çözüldüğü, çatışmanın sona erdiği ve olayın beklenmedik bir şekilde sonlandığı bölümdür.

4. Öğüt: Bu bölümde daha çok bir atasözü ya da özlü bir söz şeklinde verilen bir öğüt bulunur. Olayla ilgili ana fikir öğüt biçiminde okuyucuya aktarılmaya çalışılır.

Masal ile Fablın Benzer Özellikleri

1. Her ikisi de olay çevresinde gelişen sanatsal metinlerdir.
2. Öyküleyici ve betimleyici anlatım türleri kullanılır.
3. İkisinde de mekân, olağanüstü özellikler gösteren yerlerdir.
4. Her ikisinde de belirsiz bir zaman dilimi vardır.
5. Bu metinlerde anlatıcı tanrısal-ilahi-hâkim (her şeyi bilen) bakış açısidir.

Masal ile Fablın Farklı Yönleri

1. Masallarda olağanüstü kişiler yer alırken, fabllarda kahramanlar hayvanlardır.
2. Fabllar, masallar gibi tekerlemeyle başlamaz.
3. Masallarda olaylar iyilerin kazanmasıyla neticelenirken fabllarda amaç öğüt verici bir sonla bitirmektir.
4. Masallarda amaç iyiliğin kazanmasıdır; ancak fabllarda amaç, mutlaka bir ders verilmesidir.
5. Masallar düzyazı, fabllar şiir şeklinde yazılırlar. Az da olsa düzyazı şeklinde olan fabllar da vardır.

9. SINIF ROMAN ÜNİTESİ

Roman nedir? Romanın Tanımı

Roman; insanın veya çevrenin serüvenlerini anlatan, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan; kişi, yer ve zamana bağlı olarak okuyucuda heyecan ve zevk uyandıracak şekilde ele alınan uzun bir edebî türdür.

Romanın Özellikleri

1. Romandaki olaylar bir tema etrafında bir araya gelirler.
2. Romandaki gerçeklik bir kurmaca gerçekliktir.
3. Roman, yazıldığı dönemin zihniyetinden (yaşam biçimi ve değerlerden) izler taşır.
4. Roman serim, düğüm ve çözüm olmak üzere üç bölümden oluşur.
5. Romanlarda ele alınan olaylar okuyucuda heyecan ve zevk uyandıracak biçimde ele alınır.
6. Romanlar yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olayları ele alır.
7. Uzun soluklu olan romanlar nesir (düzyazı) şeklinde yazılır.
8. Roman, Latince bir sözcük olan "romanus" sözcüğünden doğmuştur.
9. Romanlarda kişi sayısı çoktur ve birçok olayın birleşmesiyle oluşur.

Dünya Edebiyatında Romanın Tarihsel Gelişimi

- Roma İmparatorluğu içindeki halkların kendi içinde bozuk bir aksanla kullandıkları Latince'deki bu ağız özelliğine "romanus" denilmiştir. Bu bozuk aksanla anlatılan hikâye ve destanlara da "roman" adı verilmiştir. Yani roman sözcüğü Latince'de bir ağız özelliği olarak ortaya çıkmıştır.
- İlerleyen yıllarda da bu anlayış giderek gelişmiş ve Romalılar, gerçek ve hayali bir olayın yazıya aktarılmış haline roman demeye başlamışlardır.
- Roman anlayışı her ne kadar çok eskilere dayansa da ilk hacimli roman özelliği taşıyan ve roman türünün de ilk eseri olarak kabul edilen kitap **Cervantes**'in XVII. yüzyılın başlarında yayımlanan **Don Kişot** adlı eseridir.

17 ve 18. yüzyıllardan itibaren hızla gelişme gösteren bu türde yazılan diğer önemli romanlar ise **şunlardır**:

- Madame De La Fayette – Princesse De Cleves (*Klasik akımın tek romancısı*)
- Fenelon – Telemak
- Daniel Defoe – Robinson Crusoe
- Jonathan Swift – Gülliver'in Gezileri

Türk Edebiyatında Romanın Tarihsel Gelişimi

Türk edebiyatında roman türü Tanzimat sanatçılarıyla birlikte edebiyatımıza girmiştir. Daha önceleri destan, masal, halk hikâyeleri ve mesnevilerle anlatılmaya çalışılan olay ağırlıklı konular Tanzimat ile birlikte roman kurgusu içinde işlenmeye başlanmıştır.

ÖNEMLİ: Roman, Türk edebiyatına Tanzimat Döneminde yapılan çevirilerle girmiştir.

Tanzimat Dönemindeki Çeviri Romanlar

- **İlk çeviri romanımız** 1859 yılında Yusuf Kamil Paşa'nın Fransız yazar Fenelon'dan çevirdiği Telemak adlı eserdir.
- Bu çeviri dışında Şemsettin Sami'nin "Hikâyeyi Mağdurin" adıyla Victor Hugo'dan çevirdiği "**Sefiller**",
- Teodor Kasap tarafından Alexandre Dumas Pere'den çevrilen "**Monte Kristo Kontu**",
- Rezaizade Mahmut Ekrem'in Chateaubriand'dan çevirdiği "**Atala**" (Tiyatroya da uyarlanmıştır.) Tanzimat Döneminin önemli çevirileridir.

Türk Edebiyatında İlk Olma Özelliği Taşıyan Romanlar

- İlk yerli roman – Şemsettin Sami – Taaşşukı Talat ve Fitnat
- İlk edebi roman – Namık Kemal – İntibah
- İlk tarihi roman – Namık Kemal – Cezmi
- İlk realist roman – R. Mahmut Ekrem – Araba Sevdası
- İlk köy romanı – Nabizade Nazım – Karabibik
- İlk tezli (bir görüşü savunan) roman – Nabizade Nazım – Zehra
- İlk psikolojik roman – Mehmet Rauf – Eylül
- Batılı tarzda yazılan ilk roman – Halit Ziya Uşaklıgil – Mai ve Siyah / Aşk Memnu
- İlk otobiyografik roman – Peyami Safa – Dokuzuncu Hariciye Koğuşu

- **Tanzimat Dönemi** romanları genellikle taklitçi bir anlayışla kaleme alınmış ve teknik açıdan kusurlu romanlardır. Bu dönemde özellikle de Fransız edebiyatı örnek alınmış ve eserlerin çoğunda yanlış batılılaşma konusu işlenmiştir.
- Batılı tekniğe uygun ilk romanlar **Servetifünun** sanatçısı olan Halit Ziya Uşaklıgil tarafından kaleme alınmıştır.
- **Cumhuriyet** dönemine geldiğimizde ise roman anlayışını çok geliştiğini görmekteyiz. Bu dönemle birlikte batılı tarzda hatta Batı'dan daha iyi eserlerin kaleme alındığı görülmüştür.
- **Türk edebiyatında "Nobel Edebiyat Ödülü"**ne aday gösterilen ilk yazar Yaşar Kemal'dir. Bu ödülü ilk kez alan yazar ise 2006 yılında **Orhan Pamuk** olmuştur.

Roman Türleri

Romanlar iki şekilde sınıflandırılırlar:

A. Konularına Göre Romanlar

1. Macera (serüven) romanı:

- Günlük yaşamda çok fazla rastlanmayan şaşırtıcı olaylar ele alınır.
- Mekân genellikle hayali ya da tasarlanmış yeni bir dünyadır.
- Gerilim ve heyecan dozu yüksektir.
- Sürekli bir hareketin olduğu bu romanlarda fikir zenginliği yoktur.
- Bu romanlar beklenmedik şaşırtıcı bir sonla biter.

ÖNEMLİ: Türk edebiyatında **Ahmet Mithat Efendi**'nin Hasan Mellah ve Dünyaya İkinci Geliş romanları bu türün ilk örnekleridir.

Monte Cristo Kontu - Alexandre Dumas Pere

2. Sosyal roman:

- Toplum sorunlarının ele alındığı romanlardır.
- Cumhuriyet döneminde oldukça gelişmiştir.
- Özellikle sınıf çatışması, göç, göçün getirdiği sıkıntılar, geçim sıkıntısı gibi konular ele alınmıştır.
- Genel olarak tarım ve fabrika işçilerini ve bazı sınıfları temsil eden "tıp"ler romanlarda başkışı olarak seçilmiştir.

Sami Paşazade Sezai tarafından kaleme alınan ve bir cariyenin intiharla sonuçlanan yaşam öyküsünü ele alan "**Sergüzeşt**" bu türün ilk örneği olarak kabul edilir.

John Steinbeck – Fareler ve İnsanlar
Yaprak Dökümü-Reşat Nuri Güntekin
Bereketli Topraklar Üzerinde – Orhan Kemal
Sinekli Bakkal – Halide Edip Adivar

3. Bilim kurgu romanı:

Geleceğin dünyasında olabilecek olayları hayal gücünü kullanarak bilimsel bir yaklaşımla anlatan roman türüdür.

Ben Robot-Isaac Asimov
1984 - George Orwell

4. Tarihi roman:

Tarihi olayları ve kişileri konu alan ve o dönemin kültürel mirasını en iyi yansıtan roman türüdür.

Namık Kemal – Cezmi (**İlk tarihi roman**)

Tarık Buğra – Küçük Ağa
Turgut Özakman – Şu Çılgın Türkler

5. Fantastik Roman:

Gerçek ve bilinen dünyanın dışında gerçeküstü olay, kişi ve yerleri konu alan ve yazarın kendi hayal dünyasında kurguladığı konuları işleyen roman türüdür.

J. R. R. Tolkien – Yüzüklerin Efendisi 1-2-3

J. K. Rowling – Harry Potter Serisi
İhsan Oktay Anar – Puslu Kıtalar Atlası

6. Psikolojik roman (tahlil – çözümleme romanı):

Yaşanan olaylardan çok insanın iç dünyasını, bilinçaltını, olayların insanın ruh dünyasına etkilerini ve insanın toplumsal çatışmalar içerisindeki durumunu anlatan roman türüdür.

Dostoyevski – Suç ve Ceza

Mehmet Rauf – Eylül (**Türk edebiyatında ilk psikolojik roman**)

Peyami Safa – 9. Hariciye Koğuşu

7. Polisiye Roman:

İnsanda korku, heyecan, gizem ve aksiyon gibi duyguları uyandıran polisiye olayların konu edildiği roman türüdür.

Artur Conan Doyle – Sherlock Holmes

Edgar Allan Poe – Morg Sokağı Cinayeti
Peyami Safa – Cingöz Recai

8. Tezli Roman

Toplumsal veya siyasal bir sorunu ele alan, bazen bir konu üzerinde yoğunlaşan ya da bir görüşü öne çıkaran roman türüne denir.

Nabizade Nazım – Zehra
Yakup Kadri Karaosmanoğlu – Yaban

9. Egzotik Roman:

Ülke sınırları dışında bilinmeyen bir yerin doğasını ve insanlarını tanıtmak amacıyla kaleme alınan roman türüdür.

Daniel Defoe – Robinsın Crusoe
Refik Halit Karay – Nilgün
Pierre Loti – İzlanda Balıkçısı

B. Yansıttıkları Edebî Akımlara Göre Romanlar

Romanlar farklı edebî akımlara göre yazılırlar. Örneğin Tanzimat 1. Dönem sanatçıları romantizm, 2. Dönem sanatçıları realizm akımının etkisinde kalarak yazmışlardır. Bundan dolayı da romanlar, yansıttıkları edebî akımlara göre de sınıflandırılabilir.

Akımlara Göre Roman Türleri	Yazar ve Roman Adı
1. Klasik Roman	Yusuf Kamil Paşa – Telemak
2. Romantik Roman	Victor Hugo – Sefiller Namık Kemal – İntibah
3. Realist Roman	Stendhal – Kırmızı ve Siyah R. Mahmut Ekrem – Araba Sevdası H. Ziya Uşaklıgil – Mai ve Siyah
4. Natüralist Roman	Emile Zola – Nana Nabizade Nazım – Zehra H. Rahmi Gürpınar - Mürebbiye
5. Egzistansiyalist roman	Jean Paul Sartre – Bulantı Franz Kafka – Şato – Dava Albert Camus – Yabancı
6. Modern roman	James Joyce – Ulysses Yusuf Atılgan – Anayurt Otel
7. Postmodern roman	Umberto Eco – Gülün Adı Oğuz Atay – Tehlikeli Oyunlar Orhan Pamuk – Kara Kitap

Romanın Yapı Unsurları

1. Olay Örgüsü:

Romanda birçok olayın bir ana olay etrafında sıralanarak oluşturulmasıdır. Romanlarda birçok olayın olma nedeni roman kahramanlarının her olayda bir yönünün anlatılmaya çalışılmasıdır.

Kişiler arasındaki iç ve dış çatışmalar, birbirleriyle yaşadıkları mücadeleler ve anlaşmazlıklar üzerine kurulan çatışmalar olay örgüsüyle romanda aktarılmaya çalışılır.

Olay örgüsünün temelinde olan, olay örgüsünü belirleyen ve olay örgüsüne hâkim olan çatışmaya **temel çatışma** denir. Diğer çatışmalar, temel çatışmayı destekler.

2. Kişiler/Karakterler:

Romanda olay örgüsünün oluşmasını sağlayan ve bu olayları gerçekleştiren roman kahramanlarıdır.

Romanların genelinde olduğu gibi bu karakterler gerçek hayatta gördüğümüz ya da görebileceğimiz kişilerdir.

Roman kahramanları ruhsal ve fiziksel özellikleriyle tanıtılır. Bir romanda başkahraman, yardımcı kahramanlar, karşıt güç şeklinde kişiler bulunmaktadır.

Karakter: Kendine özgü ayırt edici özellikleriyle diğerlerinden ayrılan kişilere denir. Karakter roman boyunca tek bir özelliği yansıtmaz. Romana yön veren kişidir. Karakter benzersiz ve özeldir.

Tip: Korkaklık, cimrilik, kıskançlık gibi benzerlerinin niteliklerini abartılı bir biçimde üzerinde toplayan roman kahramanlarına da tip denir. Romandaki sıradan kişilerdir. Tip benzersiz değil geneldir.

3. Zaman:

Romanın yapı unsurlarından biridir. Romanda işlenen olayların başlangıcından bitimine kadar geçen süre romanın zamanıdır.

Romanlarda her ne kadar kronolojik bir zaman olsa da bazı romanlarda geriye dönüşler ve ileriye sıçrayışlar da olabilmektedir. Bundan dolayı da olayın geçtiği zaman ile geçmiş ve gelecek zaman arasında ilişki kurulabilir.

4. Mekân:

Romanda olayların yaşandığı çevredir. Genellikle betimleme yoluyla okuyucunun zihninde canlandırılan mekân olay akışına göre değişiklik gösterir.

Mekân, özellikle kişilerin içinde bulunduğu ruh hallerine ve karakter özelliklerine göre belirlenir. Bundan dolayı da romanlarda kişilerin bu özelliklerini iyi anlatabilmek için mekân tasvirine geniş bir yer verilir.

5. Tema ve Konu:

Konu, genel olarak romanlarda iş içe geçmiş birçok olayın bir araya gelmesiyle oluşan bir bütündür.

Tema ise, bu konuları bir arada tutan temel duygu ve düşüncüdür. Kısacası konu özel ve somuttur; tema ise, genel ve soyuttur.

6 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Romanlardaki olayları aktaran kişidir. Anlatıcı yazar değildir. Anlatıcı kurmaca bir kişi olup olayları birinci veya üçüncü kişi ağzından aktarır.

Bakış açısı; yazarın romandaki kişi, olay, yer ve zamanı ele alış biçimi ve bunlara karşı takındığı tutumdur. Üçe ayrılır:

a. Hâkim Bakış Açısı: (İlahi – Tanrısal)

Romanda geçen olaylara ve kahramanların iç ve dış özelliklerine hâkim olan bakış açısıdır. Bu bakış açısında anlatıcı her şeyi bilir. İlahi bir görüş vardır. Olaylar okuyucuya aktarılırken kahramanların ruhsal durumları ve aklından geçenleri bilir.

b. Kahraman Bakış Açısı:

Olayları okuyucuya aktaran roman kahramanlarından biridir. Birinci tekil şahıs (ben) dilinin kullanıldığı bu bakış açısında kahraman, olaylar karşısındaki izlenim ve tutumunu kendi bakış açısıyla yansıtır.

c. Gözlemci Bakış Açısı: (Müşahit – Kameraman)

Bu bakış açısında da anlatıcı sadece gördüklerini ve tanık olduğu olayları okuyucuya aktarır. Hâkim bakış açısında olduğu gibi kahramanların

zihninden geçenleri bilmez. Sadece kamera sessizliğinde şahit olduğu olayları hiçbir şey katmadan aktarır.

Hikâye ile Roman Arasındaki Farklar

1. Hikâyelerde tek bir olay varken romanlar olay zinciri üzerine kurulur.
2. Hikâyelerde kişi sayısı sınırlıyken romanlarda son derece geniştir.
3. Hikâyelerde zaman son derece kısadır; ancak romanlarda uzun bir zaman dilimi vardır.
4. Romanlarda olay ve kişi sayısı az olduğundan mekân da son derece dardır; ama romanlarda mekân daha çok ve çeşitlidir.
5. Romanlarda kişi ve mekân betimlemesi hikâyeye göre daha ayrıntılıdır.

Anlatım Teknikleri

Romanlarda genel olarak öyküleyici ve betimleyici anlatım teknikleri kullanılsa da olayların akışı ve karakterlerin özelliklerine göre farklı anlatım teknikleri de kullanılmaktadır. İşte, romanlarda kullanılan anlatım teknikleri:

1. Anlatma (Tahkiye etme) tekniği

Anlatıcının okuyucu ile eser arasında girdiği tekniktir. Anlatma tekniğinde okurun dikkati anlatıcı üzerindedir. Okuyucu hemen her şeyi anlatıcı kanalıyla görür ve öğrenir.

Anlatma (Tahkiye etme) tekniği;

- a) kişi tanıtımı,
- b) olay anlatımı,
- c) geriye dönüş,
- d) iç çözümleme,
- e) özetleme şeklinde olabilir.

a) Kişi Tanıtımı: Eserde geçen kişilerin okuyucuya tanıtılması ve metindeki kahramanların ayırt edici özellikleri hakkında bilgi verilmesidir.

b) Olay Anlatımı: Bir edebi metinde olay veya olay örgüsü üç farklı anlatıcı tarafından olura aktarılır. Bunlar; hâkim, gözlemci ve kahraman bakış açılarıdır.

c) Geriye Dönüş Tekniği: Bir edebi metinle sıralı zaman dilimine kronolojik akış denir. Bu kronolojik akışın kırılarak geçmişe ait alıntılarının anlatılması için geçmişe dönülmesi tekniğine geriye dönüş denir.

Geriye dönüş tekniğinde anlatıcı birinci tekil şahıs da olabilir, üçüncü tekil şahıs da.

d) İç Çözümleme: Psikolojik tahlil tekniği olup hâkim bakış açısının kullanıldığı tekniktir. Bu teknikte anlatıcı roman kahramanlarının iç dünyasına tamamen hâkimdir. Kahramanın zihnindeki tüm yaşantıları ve hayalleri bilir ve okuyucuya aktarır.

e) Özetleme: Varlığı belirgin şekilde hissedilen anlatıcı olayları, kişileri veya diğer unsurları özetleyerek anlatır.

2. Gösterme (Sahneleme) Tekniği

- Anlatmaya bağlı her şey okuyucuya doğrudan aktarılır.
- Bu aktarım betimleme ve kişileri birbiriyle konuşturma biçiminde gerçekleştirilir.
- Bu teknikle roman kahramanlarının iç dünyaları aktarılmaya çalışılır.
- Bu teknikte yazar kesinlikle okur ile eser arasına girmez.
- Anlatıcının dikkati eserin üzerindedir.

3. Bilinç Akışı Tekniği

- Bilinç akımı ya da şuur akışı da denilen bu teknikte yazar okuru kahramanın iç dünyasıyla baş başa bırakır.
- Mantıksal bir bağ ve dil kuralı endişesi yoktur.
- Olaylar düzensiz olarak okura aktarılır.
- Çağrışıma dayalı bir anlatım vardır.
- Yazar kahramanların duygu ve düşüncelerini doğrudan okuyucuya aktarır.

4. İç Monolog Tekniği

- Roman kahramanının iç dünyasını okura aracısız aktarmayı amaçlayan bir tekniktir.
- Bilinç akışı tekniğinden farkı bu teknikte kahramanın iç dünyası mantıksal bir sırayla aktarılır.

5. İç Diyalog Tekniği

- Roman kahramanının kendi kendine konuşmasıdır.
- Roman kahramanının ruhsal dünyası en iyi şekilde yansıtılmaya çalışılır.
- Günlük konuşma dili kullanılır.
- Bu teknikte kullanılan dil roman kahramanının sosyal ve kültürel durumuna da uygun bir dildir.

6. Montaj Tekniği

- *Bir sanatçının başka bir esere ait bir söz veya metni kendi eserinde kullanmasıdır.
- *Montaj tekniği kullanılırken alınan sözün esere anlamsal ve biçimsel açıdan uyup uymadığını kontrol etmek gerekir.

7. Leitmotif Tekniği

Ana motif anlamında kullanılan bu teknik, romanda kahramanın belirgin özelliğini, düşüncesini ön plana çıkarmak amacıyla tekrarlanan kalıplaşmış sözler veya fikirlerdir.

Pastiş Nedir? Pastiş'in Tanımı:

- Postmodern roman tekniğinde görülen bir türdür.
- Çeşitli metin türlerinin biçim ve anlatım özelliklerinin taklit edilmesidir.
- Binbir Gece Masalları'nda olduğu gibi anlatıcı başkalarından dinlediklerini "rivayet ederler ki, derler ki" gibi kalıplaşmış ifadelerle aktarır.
- İhsan Oktay Anar'ın Puslu Kıtalar Atlası romanında Binbir Gece Masallarındaki kalıplaşmış ifadeleri kullanması bir pastiş örneğidir.

Parodi Nedir? Parodinin Tanımı

- Postmodern romancılıkta daha önce kaleme alınmış olan bir eserin muhteva (içerik) açısından örnek alınarak yazılmasıdır.
- Bu tür romanlarda parodi, kısmi ya da bütünü ele alarak yazılabilir.
- Nazan Bekiroğlu'nun Yusuf ile Züleyha adlı romanı, içerik yönünden divan edebiyatındaki Yusuf ile Züleyha mesnevilerini örnek aldığından bir parodi örneğidir.

İroni Nedir? İroninin Tanımı

- Postmodern romancılıkta olgu, kavram, eser ya da kişilikleri alaycı bir üslupla anlatmaktır.
- Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü adlı romanında önemsiz bir kurum olan Saatleri
- Ayarlama Enstitüsünü asrın en büyük, en faydalı kurumu şeklinde tanıtmaları bir ironi örneğidir.

9. Sınıf Tiyatro Ünitesi

Tiyatronun Tanımı

Tiyatro, yaşamdaki olayları bir seyirci topluluğu karşısında oyuncuları tarafından canlandırmak üzere yazılan bir edebi metin türüdür. Tiyatro, oyun, piyes, temaşa eseri gibi isimlerle de kullanılabilir.

Tiyatro'nun Özellikleri

1. Olaylar oluş halinde olup yazarın ağzından anlatılmaz. Olayın içindeki karakterler tarafından direk söylenir.
2. Tiyatro sadece konuşma ve harekete dayalı bir sanattır.
3. Konusunu günlük yaşamdan, tarihten veya mitolojiden alabilir.
4. İletisini, aracısız (yazı, kâğıt, film vb.) sunan bir metin türüdür.
5. Tiyatro eserinde yer, dekor ve kişilerle ilgili bilgiler perde başlarında yer alır
6. Anlatım, karşılıklı konuşma şeklindedir.
7. Tiyatronun amacı insan ve toplum yaşamını anlatmaktır.
8. Tiyatroda yazar tiplendirme ve karakter çizme yöntemine başvurur.
9. Tiyatro serim (giriş), düğüm (gelişme) ve çözüm bölümlerinden oluşur.
10. Tiyatro eserine drama adı verilir.
11. Tiyatro sözcüğü Yunanca theatron sözcüğünden gelmiş olup bu sözcüğün de anlamı görme yeridir.

Tiyatroda **perde ve sahne** olmak üzere iki bölüm; tiyatronun **olay ve kişiler** olmak üzere iki temel ögesi vardır.

Perde, konunun ana parçalarından her birine verilen addır. Sahne ise, her perdede kişilerin girip çıkmasıyla meydana gelen küçük bölümlerdir.

Her tiyatro metnini meydana getiren olaylar ya da **olaylar zinciri** bir mücadeleden ortaya çıkmıştır. Bir ana düşünceye dayanan bu olaylar zinciri dramatik bir eylem oluşturur.

Bir tiyatro metninde ortaya çıkan **çatışma** neticesinde farklı güçlerin bir araya çıkmasıyla oluşan karakterlere oyunun kişileri denir.

Tiyatro Nasıl Ortaya Çıkmıştır?

- **Dinsel** törenlerden doğan tiyatro, daha sonra kendine has bağımsız bir tür olarak gelişimini devam ettirmiştir.
- **Bağ Bozumu tanrısı (Dionysos)** adına düzenlenen törenlerde keçi postu giyerek koro oluşturan insanlar halkın karşısında şarkılar söylemeye başladılar.
- M.Ö 6.yüzyıla gelindiğinde ise Thespis isimli şair, keçi postu giyen bu koronun karşısına bir kişi çıkartarak diyalogu geliştirdi.

Trajedi (Tragedya)

Eski Yunan edebiyatında ortaya çıkan trajedi, ruhu kötülüklerden arındırmak, seyircide korku ve acıma hissi oluşturmak amacıyla manzum olarak kaleme alınan ve seyircinin ders almasını amaçlayan tiyatro türüdür.

Trajedinin Özellikleri

1. Yazarlar konularını genel olarak tarihten ve mitolojiden alır.
2. Trajedilerde yer alan insan, eğitilidir ve soylular arasından seçilmiştir.
3. Kahramanlar, sıradan insanlar değil krallar, kraliçeler, prensler, prensesler, tanrılar, tanrıçalar, yarı tanrılarıdır.
4. Trajedide kaba ve çirkin sözlere yer verilmediği gibi son derece seçkin bir üslup kullanılır.
5. Erdeme ve ahlaka büyük önem verilir.
6. Trajedi manzum (şiir) olarak yazılır.
7. Öldürme, yaralama gibi olaylar sahnede canlandırılmaz, sahne gerisinden seyirciye duyurulur.
8. Genellikle beş perdeden oluşan trajedi, aralıksız olarak oynanır.
9. Koro perde görevini üstlenir.
10. Koro ve diyalog bölümlerinden oluşur.
11. Üç birlik kuralına uygun olarak yazılır.
12. Üç birlik kuralı; eserin tek olay, tek mekân, tek gün kalıbı içinde yapılandırılmasıdır.

Trajedi türündeki tiyatronun en önemli temsilcileri:

Eski Yunan edebiyatı: Euripides, Aiskhylos, Sophokles;

Fransız edebiyatı: Racine ve Corneille

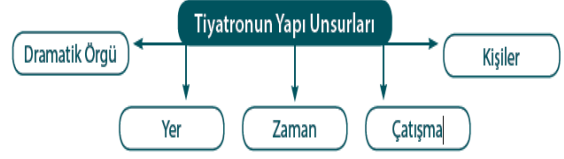
<http://edebiyatokulu.com/>

Türk Edebiyatında Tiyatronun Gelişimi

- Türk edebiyatında tiyatro tam olarak ne zaman ortaya çıktığı ile ilgili bir bilgi yoktur. Ancak **İslamiyet öncesindeki** yuğ, şölen ya da sığır gibi dini törenlerde şaman, kam, oyun, baksı adı verilen ozanların gösterileri bu türün ilk örnekleri olarak kabul edilir.
- İslamiyet'in kabulünden sonra** ise, Anadolu'da geleneksel Türk tiyatrosu bulunmaktaydı. Meddah, Karagöz, orta oyunu, kukla ve köy seyirlik oyunları gibi türleri bulunan bu tiyatro; edebiyatımızın Batı ile tanışmasına kadar devam etmiştir.
- 1860 yılında Tanzimat edebiyatının başlaması** ve bu edebiyatın kurucusu olan Şinasi'nin yazdığı ve batılı anlamda yazılmış ilk tiyatro eseri olan "Şair Evlenmesi" geleneksel Türk tiyatrosunu da Batı'ya yaklaştırmaya başladı.
- 1861 yılında **Güllü Agop** tarafından kurulan Osmanlı Tiyatrosu, bu alanda yenilikçi gelişmelerin olmasını sağlayan önemli olaylardan biridir.
- 1873 yılına gelindiğinde ise, **Namık Kemal**, Türk tiyatrosu için önemli bir adım atmıştır. Türk edebiyatında sahnelenen ilk tiyatro olan "**Vatan yahut Silistre**" adlı eseri kaleme almıştır.
- Batı'dan özellikle de Fransız edebiyatının etkisiyle yayılmaya başlayan modern tiyatro, özellikle **Tanzimat Dönemi'nde** çeviriler ve uyarlamalar vasıtasıyla Türk edebiyatında hızla yayılmıştır. Bu dönemde Ahmet Vefik Paşa gibi sanatçılar Moliere'den uyarlamalar (**adaptasyon**) yapmıştır.
- Bugünkü tiyatronun** temelleri ise, 1927'de **Darülbedayi'nin** başına geçen Muhsin Ertuğrul ile birlikte atılmıştır. Yerli yazarları teşvik etmesi ve tiyatroya verdiği hizmetle bu türün Cumhuriyet döneminde yaygınlaşmasını sağlamıştır.
- Milli Edebiyat Dönemi'nde** yaygınlaşmaya başlayan tiyatro, özellikle **Cumhuriyet Dönemi'nde** Batı'nın modern tiyatrosuna yaklaşan bir anlayışla gelişmeye devam etmiştir.

Tiyatronun Yapı Unsurları

Tiyatronun yapı unsurları; dramatik örgü, yer, zaman, çatışma ve kişilerdir.

Tiyatronun Yapı Unsurları

1. Dramatik Örgü:

- Tiyatro metinlerinde yer alan olay örgüsüdür.
- Bu olay örgüsü içinde oluşan birçok olay bulunmaktadır.
- Oluşan bu olaylar aracılığıyla iletilmek istenen mesajı seyirciye ulaştırmak için oluşturulan bütünün parçasıdır.
- Tiyatro metinlerini oluşturan temel ve yan çatışmalardan meydana gelen olaylar, neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlanır.
- Dramatik örgü perde, sahne gibi bölümler etrafında düzenlenir.

2. Yer (Mekân):

- Tiyatro metinlerinin sergilendiği mekân, oyunun geçtiği ve yaşandığı çevre olarak adlandırılır.
- Bu metinlerin içeriğine uygun olarak eserler bir dekor ile sahnede canlandırılır.
- Ayrıca dekorun oyunun planını daha iyi göstermesi için ışık, eşya, aksesuar gibi dekora yardımcı ve mekânı tamamlayıcı unsurlar da kullanılmaktadır.
- Tiyatroda mekân son derece önemli unsurlardan biridir.
- Sergilenen oyunun izleyiciler tarafından daha iyi anlaşılması için mekân-zaman-olay ilişkisinin son derece düzenli bir şekilde kurulması gerekir.

3. Zaman:

- Tiyatro metinlerinde kullanılan farklı zaman aşamaları bulunmaktadır.
- Bir tiyatro metninde; kronolojik zaman dilimi, düğümden başlatılan zaman, sonuçtan başlatılan zaman ve düzensiz zaman gibi dilimlerden oluşur.
- Örneğin metnin yapısına göre merak unsuru ön plana alınacaksa düğümden başlatılan zaman dilimi kullanılır.

4. Çatışma:

- Tiyatro metninde yer alan kahramanlar arasındaki iç ve dış mücadeleler ve anlaşmazlıklar çatışma unsurunu ortaya çıkarır.
- Olayların gelişip, oyunun seyir keyfinin artmasında çatışma unsuru ön plana çıkar.
- Sosyal statü, ekonomik durum, psikolojik yapı, eğitim ve kültür gibi unsurlardaki keskin farklılıklar çatışmayı belirleyen etkenlerdir.

5. Kişiler:

- Tiyatro metninde yer alan dramatik örgünün tamamlanmasında yer alan ve olay örgüsü içerisindeki iletiyi seyirciye aktaran tiyatro oyuncularındır.
- Bunlar arasındaki çatışma neticesinde tiyatro metinlerinde birinci ve ikinci derecede önemli tipler ortaya çıkar.
- Tip ve karakterler çevrelerinden soyutlanmadan toplumsal, fiziksel ve psikolojik özellikleriyle verilir.

Temel Tiyatro Terimleri

Adaptasyon: 1. Yabancı dille yazılmış bir oyunu, yerel koşullara uygun biçimde kendi diline çevirme, uyarlama. 2. Bir romanı ya da öyküyü sahne için yeniden düzenleme, uyarlama.

Aksesuar: Oyuncunun konunun gerektirdiği şekilde dekor gereği kullandığı eşyalardır.

Aksiyon: Bir oyuncunun sahnede sergilediği hareketlerdir.

Aktör: Erkek tiyatro sanatçısı

Aktris: Kadın tiyatro sanatçısı

Antik Tiyatro: Tiyatronun ortaya çıktığı Eski Yunan edebiyatında bu türe verilen addır.

Darülbedayi: İstanbul Şehir Tiyatrosunun adıdır.

Dekor: Oyunun geçtiği yeri canlandırmak için kullanılan ışık, eşya gibi araçların tümü.

Diyalog: Oyundaki iki ya da daha çok kişinin konuşmasıdır.

Entrika: Olayların seyircide merak uyandıracak şekilde birbirine dolanmasıdır.

Feeri: Cinlerin, perilerin yer aldığı masalsı tiyatro türüdür.

Figüran: Genellikle tiyatro ve sinemada, konuşması olmayan veya konuşması çok az olan rollere çıkan kimse.

Grotesk: Akla aykırı durumlarla verilen ve güldürme ögesinin ön planda olduğu tiyatro türüdür.

Kanto: Kadın oyuncuların dans ederek ve şarkı söyleyerek yaptığı gösteridir.

Jest: Rol gereği yapılan el, kol ve beden hareketleri.

Kostüm: Oyunda rol gereği giyilen kıyafetlerin genel adı.

Kulis: Sahne gerisinde oyuncuların oyuna hazırlandıkları ve sahneye çıkış sırasını bekledikleri yer.

Makyaj: Oyuncunun rolüne uygun olarak yüze şekil verme, yüzü boyama işlemi.

Mimik: Duygu ve düşünceleri yüz ifadeleri ile yansıtma işi.

Mizansen: Bir tiyatro eserinin düzenlenip sahneye konmasıdır.

Monolog: Oyunda tek kişinin kendi kendine konuşması, dışa verilen iç ses.

Pantomima: Düşünceleri ve duyguları kimi kez müzik, kimi kez çeşitli eşyalar eşliğinde, kimi kez dansla ya da gövde ve yüz hareketleriyle yansıtmayı amaçlayan sözsüz oyun.

Perde: 1. Bir tiyatro eserinin büyük bölümlerinden her biri. 2. Sahneyi seyirciye açan ve kapatan kumaş parçası.

Piyes: Oyun, Temaşa

Replik: 1. Oyuncunun, sözü karşısındakine bırakırken söyleyeceği son söz. 2. Oyunda karşısındakine sözüne verilen karşılık, karşılama sözü.

Rol: Canlandırılan kişiliği ortaya çıkaran söz ve davranışlar.

Sahne: 1. Bir tiyatro metninde baş oyun kişinin ya da önemli kişilerin yönelişlerini başlatıp bitiren kesim. 2. Bir tiyatro yapısında oyuncuların oynamaları için özel olarak yapılmış ve genellikle yükseltilmiş oylum ya da alan.

Suflör: Perde gerisinde oyunu metinden takip eden ve unutulmuş sözleri fısıldayarak oyunculara hatırlatan görevlidir.

Tirat: Oyunda kişilerin birbirlerine karşı söylediği uzun soluklu, coşkulu sözler.

Tuluat: Oyunun temeline bağlı kalarak o anda söylenen doğaçlama sözlerdir.

<http://edebiyatokulu.com/>

Turan Oflazoğlu (1932 - ...)

- Cumhuriyet Dönemi tiyatrosunun önemli yazarlarından biridir.
- Adana'da doğmuş, İstanbul Vefa Lisesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü ile Felsefe Bölümünü bitirmiştir.
- *Tiyatro eğitimini ABD'de aldı.

- *TRT Radyolarında yapımcı ve dramaturg (tiyatro danışmanı, uzmanı) olarak görev yaptı.
- *Eserlerinde tarihi karakterlerden yararlanarak evrensel insan tipini ortaya çıkarmaya çalıştı.
- *Trajedi türünde oluşturduğu tiyatroları Türk edebiyatında önemli bir yer tutar.

Önemli Tiyatro Eserleri

- * Deli İbrahim
- * IV. Murat
- * Kösem Sultan
- * III. Selim
- * Kılıç ve Ney
- * Yine Bir Gülnihal

Komedi (Komedya)

Olayların, insanların ve toplumun gülünç ve aksayan yönlerini güldürücü öğelerle yansıtmaya çalıştığı tiyatro türüne **komedi** denir.

Komedinin Özellikleri

1. Günlük yaşamdan konular halk kesiminden seçilmiş kahramanlar vasıtasıyla aktarılır.
2. Korkaklık, cimrilik, dalkavukluk gibi huy ve davranışlar abartılarak seyirciyi güldürürken düşündürmek amaçlanır.
3. Trajedide olduğu gibi üç birlik kuralına uyulur.
4. Kaba söz ve şakalar, yaralama ve öldürme gibi olaylar sahnede canlandırılır.
5. Aralıksız oynanan komediler, beş perdeden oluşur ve manzum (şiir) şeklinde yazılırlar.
6. Komedide de koro vardır ve bu koro perde görevini üstlenir.
7. Komedi; karakter komedisi, töre komedisi, entrika komedisi olmak üzere üçe ayrılır.

a) Karakter Komedisi:

Günlük hayatımızda karşılaşılabileceğimiz insan kusurlarının belli tipler vasıtasıyla ele alındığı komedi türüdür.

Moliere – Cimri
Shakespeare – Venedik Taciri

b) Töre Komedisi:

Toplumsal yaşamda ortaya çıkan gelenek ve görenekleri, töreleri eleştirel bir tutumla aktarmaya çalışan komedi türüdür.

Moliere – Kibarlık Budalası
Gogol – Müfettiş
Şinasi – Şair Evlenmesi

c) Entrika Komedisi (Vodvil):

Olayların şaşırtıcı bir şekilde geliştiği ve merak öğesinin ön planda olduğu komedi türüdür.

Moliere – Scapin'in Dolapları
Shakespeare – Yanlışlıklar Komedyası

Temsilcileri: Eski Yunan edebiyatında; Aristophanes, Menandros ve Fransız edebiyatında ise, Moliere'dir.

Necati Cumalı (1921 – 2001)

- Florina'da doğan sanatçı Ankara Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur.
- Hikâye, roman, şiir, deneme, günlük ve tiyatro gibi türlerde eserler kaleme almıştır.
- Roman ve hikâyelerinde toplumcu-gerçekçi yazarlar arasında yer almıştır.
- Tiyatro eserlerinde sosyal ve ekonomik sorunlarla birlikte kadınları, aşkı ve bireyin psikolojik durumlarını tiyatroya yansıttı.

Hikâye: Susuz Yaz, Dila Hanım

Roman: Tütün Zamanı (**Önemli**)

Tiyatro: Boş Beşik (**Önemli**), Nalınlar, Mine, Yaralı Geyik, Kaynana Ciğeri, Derya Gülü, Devetabanı

Dram:

Yaşamın hem acıklı hem de gülünç yönlerini bir bütün olarak seyirciye aktarmayı amaçlayan tiyatro türüdür.

Dramın özellikleri:

1. 18. yüzyılda klasisizme tepki olarak ortaya çıkan romantizm akımının etkisinde kalmıştır.
2. Duygu ve hayali ön plana alan bir tiyatro türüdür.
3. Dramlarda genellikle konular günlük yaşamdan ve milli tarihten alınır.
4. Üç birlik kuralına uyulmaz.
5. Kişiler tek yönlü ele alınır; iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır.
6. Kaba ve argo sözler, öldürme ve yaralama gibi olaylar sahnede gösterilir.
7. Nazım (şiir) ve nesir (düzyazı) şeklinde yazılabilir.
8. Perde sayısında bir sınırlama yoktur.

Temsilcileri: William Shakespeare (Kış Masalı), Victor Hugo (Hernani), Goethe (Faust), Schiller (Don Carlos), Namık Kemal (Vatan yahut Silistre)

ÖNEMLİ: Namık Kemal tarafından kaleme alınan ve Türk edebiyatının sahnelenen ilk tiyatro eseri olan “**Vatan yahut Silistre**” adlı eser dram türünde yazılmıştır.

Turgut Özakman (1930 – 2013)

- Hukuk öğrenimi görmüştür.
- Almanya’da tiyatro eğitimi almıştır.
- TRT’de ve Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünde üst düzey yöneticilik görevlerinde bulundu.
- Yazarın tiyatro türünde birçok eseri olmasına rağmen asıl ününü belgesel türünde kaleme aldığı romanlarıyla sağlamıştır.
- Tiyatrolarında suç ve suçluya yaklaşım, kuşaklar arası çatışma, eğitim sorunları ve bireyin iç dünyasını ele aldı.

Tiyatroları: Pembe Evin Kaderi, Kanaviçe, Ah Şu Gençler, Fehim Paşa Konağı, Ben Mimar Sinan

Romanları: *Şu Çılgın Türkler*, *Diriliş-Çanakkale*

Senaryoları: Keloğlan Aramızda, Tuzsuz Deli Bekir, Mevlana, Kurtuluş, Cumhuriyet

Cevat Fehmi Başkut (1905 – 1971)

- Dış ülkelerde oyunu sahnelenen ilk Türk yazardır.
- Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatında mizah unsurlarıyla harmanladığı tiyatrolarıyla büyük ün kazandı.
- “Geceleri Bizi Kimler Bekliyor” adlı bir röportaj kitabı vardır.
- İlk oyunu “**Büyük Şehir**”dir. Bu eseriyle büyük bir ün kazanmıştır.
- Toplumdaki her kesimden insanı eserlerinde ele almaya çalıştı.

Tiyatroları: Ayarsızlar, Büyük Şehir, Hepimiz Birimiz İçin, Paydos, Sana Rey Veriyorum, Hacı Kaptan

Romanları: Dişi Aslan, Valide Sultanın Gerdanlığı

Tiyatro ile ilgili önemli notlar

Çağdaş tiyatro kendi içinde ikiye ayrılır.

1. Absürt Tiyatro: Hiçbir kuralın önemsenmediği, geleneksel tiyatroya ait özelliklerinin tamamının dışlandığı, saçma kurgular ve sözlerle dolu bir tiyatro türüdür.

2. Epik Tiyatro: Üzerinde durulan toplumsal sorunun çözümünü seyirciye bırakan, dekor ve

sahnenin çok fazla önemsenmediği ve oyunun izleyiciyi büyülemesine izin vermeyen bir tiyatro türüdür.

1945 yılında Alman yazar Bertolt Brecht tarafından kuralları belirlenen bu türün Türk edebiyatındaki en önemli temsilcisi Haldun Taner’dir.

Haldun Taner tarafından kaleme alınan Keşanlı Ali Destanı ilk epik tiyatro örneğidir.

Geleneksel Türk Tiyatrosu

1. Geleneksel Türk tiyatrosunun kaynağını incelediğimizde bu türün ilk örneklerine İslamiyet öncesi Türk edebiyatında rastlamaktayız.
2. Bu dönemde yuğ (cenaze töreni), sığır (sürek avı töreni), şölen (av sonrası dua töreni) gibi dini törenlerde şamanlar tarafından kopuz adı verilen çalgı aletiyle destan, sagu ve koşuklar söylenerek ve bedensel bazı hareketler yapılarak tiyatro türünün doğmasını sağlamışlardır.
3. Geleneksel Türk tiyatrosunda metinlerin hemen hemen hepsi tuluata (doğaçlamaya) dayanır.
4. Herhangi bir metne bağlı kalınmadan oluşturulan bu tür usta-çırak ilişkisi ile uzun yıllar yaşamını devam ettirmiştir.
5. Geleneksel Türk tiyatrosu; Karagöz, Orta Oyunu, Meddah ve Köy Seyirlik Oyunları olmak üzere dörde ayrılır.

1. Karagöz (Gölge Oyunu)

1. Tasvir adı verilen ve deriden kesilmiş kuklaların ışıkla aydınlatılmış bir beyaz perdenin arkasında yansıtılarak sahneye konulan ve doğaçlamaya dayanan bu gösteriye Karagöz oyunu denir.
2. **Karagöz:** Bir halk adamıdır. Olduğu gibi görünen ve böyle de davranan eğitim almamış bir tiptir.
3. **Hacivat:** Medrese eğitimi almış, tahsilli bir tiptir. Herkesin huyuna göre davranabilen, işine geldiği gibi davranan bir tiptir.

ÖNEMLİ: Hayali zill (gölge hayali) da denilen bu oyunu oynatanlara hayali, hayalci, karagözcü adı verilmiştir. Karagöz oyununun (gölge oyununun) kurucusu Şeyh Küşteri’dir.

ÖNEMLİ: Karagöz oyunundaki tüp karakterler tip özelliği gösterir.

Karagöz oyunu nasıl ortaya çıkmıştır?

Rivayete göre Osmanlı Devleti'nin ikinci padişahı olan **Orhan Bey** döneminde Bursa fethedildikten sonra buraya bir cami yaptırılır. Caminin inşaatında çalışan Karagöz ve Hacivat adında iki kişi bu cami yapımında çalışan işçilerdir.

Karagöz ile Hacivat'ın arasında geçen konuşmalar ve edilen sohbetlerden dolayı hem kendileri hem de diğer işçilerin çalışmaları engellenir. Bunun üzerine caminin mimarını çağıran Orhan Bey "Eğer bu iş zamanında bitmezse kelleni alırım." dedikten sonra işi hızlandırmak isteyen mimar işçilerin çalışmasını engelleyen Hacivat ile Karagöz'ün idam edilmesini sağlar.

Karagöz ile Hacivat'ın idamından büyük üzüntü duyan Şeyh Küşteri adında bir derviş, bu ikilinin kuklalarını yaparak ve onların söylediği güldürü öğelerini kullanarak onları bir perde arkasından insanlara aktarmaya başlar. İşte, bu şekilde Karagöz oyunu ortaya çıkmıştır.

Karagöz oyununun (gölge oyununun) kurucusu **Şeyh Küşteri**'dir. Bundan dolayı da Karagöz perdesine "Küşteri Meydanı" da denir.

Karagöz Oyununun Bölümleri

1. Mukaddime (giriş): Önce bir fon müziği verilir. Perdede göstermelik bir dekor olarak adlandırılan tasvirler yansıtılır. Bu bölüm Hacivat'ın "Of... Hay Haak!" diyerek perdeye yansıtılmasıyla sona erer.

2. Muhavere (söyleşme): Diyalog bölümüdür. Hacivat ile Karagöz arasında genel olarak yanlış anlaşılmalara dayalı ve güldürme öğesinin ön planda tutulduğu ve tekerlemelerden oluşan bir bölümdür.

3. Fasil (oyun): Hacivat ile Karagöz oyununun asıl bölümüdür. Bu ikili dışındaki diğer karakterler de bu bölümde sahneye çıkarlar. Oyun adını bu bölümden alır. Olaylar bu bölümde yaşanır ve sona erer.

4. Bitiş: "Her ne kadar sürç-i lisan ettiyse af ola" denilerek özür dilendikten sonra gelecek oyunun zamanı ve yeri bildirilir. Oyunda verilmek istenen mesaj (kıssadan hisse) bu bölümde aktarılır ve oyun sonlandırılır.

2. Orta Oyunu

Karagöz oyununa birçok açıdan benzer özellikler gösteren Orta Oyunu, etrafı seyircilerle çevrili bir meydana yüksek bir yere çıkılarak oynanan ve güldürü öğesinin ön planda olduğu bir türdür.

Pişekâr: Yarı aydın insan tipidir. Hacivat karakterine karşılık gelir. Elinde tuttuğu şakşak denilen bir tahta ile oyunda yer alır.

Kavuklu: Karagöz ile aynı özellikleri taşıyan ve halkı temsil eden bir insandır.

Orta Oyununun Özellikleri

1. Anonim özellikler gösterir. Herhangi bir yazılı metne dayanmaz.
2. Müzik unsurunun önemli bir yer tuttuğu bu türde dekor yok denecek kadar azdır.
3. Karşılıklı konuşma ve şive taklitlerine dayanmakla birlikte oyun yanlış anlaşılmalara üzerine kurulmuştur.
4. Pişekâr ve Kavuklu olmak üzere iki ana kahramanı vardır.
5. Orta oyununda yöresel özellik ve kıyafetleriyle yer alan farklı ulustan insanlar bulunmaktadır.
6. Orta Oyununun mukaddime (giriş), muhavere (söyleşme), fasıl (asıl konu) ve bitiş bölümlerinden oluşur.
7. Oyunun oynandığı alana "**palanga**", ev olarak kullanılan dekora "**yeni dünya**", iş yeri olarak kullanılan dekora da "**dükân**" denir.

Orta Oyununun Bölümleri

Mukaddime (giriş): Zurnacı önce Pişekâr havası sonra da Kavuklu havacı çalar, ardından da oyunun adını söyleyerek oyuna başlanır.

Muhavere (söyleşme): Adına "arzbar" denilen bir gülmece unsurunun oluşturulduğu bu bölüm tamamen yanlış anlaşılmalara üzerine kurgulanmıştır. Tekerlemelerin de yer aldığı bu bölümde Kavuklu bir rüyasını Pişekâr'a anlatır.

Fasıl (asıl konu): Asıl konunun işlendiği ve tüm karakterlerin rol aldıkları bölümdür.

Bitiş: Pişekâr tarafından dile getirilen "sürç-i lisan" özrü ile oyun sonlandırılır ve sonraki oyunun yeri ve zamanı belirtilir.

<http://edebiyatokulu.com/>

Karagöz ile Orta Oyununun Ortak Özellikleri

1. Her ikisi de doğaçlamaya (tuluata) dayanan oyunlardır.
2. Orta oyununda Kavuklu ve Pişekâr, Gölge oyununda Karagöz ile Hacivat tipleri birbirine benzer.
3. Seyircilerle çevrilmiş bir alanda sergilenir.
4. Yazılı metne dayanmayan gelişigüzel sergilenen oyunlardır.
5. Her ikisi de mukaddime, muhavere, fasıl ve bitiş bölümlerinden oluşurlar.
6. Her ikisinde de yanlış anlaşılmalarda kurgulanmış ve güldürü ögesinin ön planda olduğu bir anlayış hâkimdir.

3. Meddah:

- Tek kişilik bir halk tiyatrosudur.
- Meddah, tiyatro eserindeki tüm tiplerin özelliklerini üzerinde barındıran bir aktördür.
- Halkın topluca bulunduğu kahvehane, meydan gibi yerlerde oynanmıştır.
- Yazılı metindeki hikâyelerin veya doğaçlama oluşan olayların günümüze kadar ulaşmasını sağlamışlardır.
- Meddahlarda şive taklitleri ve jest ve mimikler son derece önemlidir.
- Meddahlık hikâye anlatma sanatı olarak karşımıza çıkar.
- Bugün Cem Yılmaz, Sunay Akın, Ata Demirel gibi sanatçılar modern meddah olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. Köy Seyirlik Oyunları

- Yöresel yaşamdan konuların ele alındığı ve toplumlar tarafından yaşanmışlıkların toplamı olarak genellikle düğün, sünnet ve bayramlarla birlikte uzun kış gecelerinde köylüler tarafından oynanan oyunlardır.
- Bazı kalıplaşmış sözler dışında doğaçlama oynanan bu oyunlar yöreden yöreye farklılık gösterir.

9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ 7. ÜNİTE: BİYOGRAFİ-OTOBİYOGRAFİ ÜNİTESİ

Biyografi (Yaşam öyküsü)

Siyaset, bilim, spor, sanat gibi alanında tanınmış insanların hayatını; bilgi, belge ve tanıklara dayanılarak gerçekçi bir şekilde anlatan öğretici metinlere biyografi denir.

Biyografinin özellikleri

1. Öğretici metin türleri içerisinde yer alırlar.
2. Tanınmış insanların yaşamını kanıtlarla okuyucuya aktarırlar.
3. Kişinin değeri, benzerlerinden farklı yönleri anlatılmaya çalışılır.
4. Açık ve sade bir dille yazılan ve dilin göndergesel işlevinin kullanıldığı biyografiler bazen anılardan da yararlanabilir.
5. Biyografilerde çoğunlukla kronolojik bir sıra gözetilmektedir.
6. Anlatıcı kurmaca değil, yazarın kendisidir. Üçüncü kişi ağzından anlatım vardır.
7. Tarihçiler için önemli bir kaynak olarak görülür.
8. Biyografilerde açıklayıcı, öyküleyici ve betimleyici anlatım türleri kullanılır.

Önemli: Eski Yunan edebiyatında Plutarkhos tarafından kaleme alınan "Hayatlar" ilk biyografi türünde yazılmış eser olarak kabul edilir.

William Roper'in Sir Thomas More'un Hayatı
James Boswell'in Samuel Johnson'un Hayatı,
Stefan Zweig'in Üç Büyük Usta önemli biyografi eserleridir.

Türk Edebiyatında Önemli Biyografiler

- Beşir Fuat – Victor Hugo (Tanzimat Dönemi)
- Namık Kemal – Evrak-ı Perişan (Tanzimat Dönemi)
- Recaizade Mahmut Ekrem – Kudemadan Birkaç Şair (Tanzimat Dönemi)
- Muallim Naci – Osmanlı Şairleri (Tanzimat Dönemi)
- Süleyman Nazif – Mehmet Âkif (Serveti Fünun Dönemi)
- İlhan Geçer – Cahit Sıtkı Tarancı (Cumhuriyet Dönemi)
- Behçet Necatigil – Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü (Cumhuriyet Dönemi)

- Ahmet Hamdi Tanpınar – Yahya Kemal (Cumhuriyet Dönemi)
- Mithat Cemal Kuntay – Namık Kemal (Cumhuriyet Dönemi)
- Ahmet Rasim – İlk Büyük Muharrirlerden Şinasi (Cumhuriyet Dönemi)
- Yakup Kadri Karaosmanoğlu – Atatürk (Cumhuriyet Dönemi)
- Beşir Ayvazoğlu – Yahya Kemal (Cumhuriyet Dönemi)
- İhsan Işık – Türkiye Ünlüleri Ansiklopedisi (Cumhuriyet Dönemi)

Otobiyografi (Öz yaşam öyküsü)

Yazarın kendi yaşamını, yaptıklarını, başarılarını, eserlerini kendi kalemle anlattığı yazı türüdür.

Otobiyografinin özellikleri

1. Öz yaşam öyküsünü yazan sanatçı, hayatının ilham verici yönlerini son derece açık ve sade bir dille okura aktarmaya çalışır.
2. Yaşanmışlıklar birinci kişi ağzından aktarılır.
3. Yazarın iç dünyasına dönük kaleme alınan otobiyografiler hafızaya ve anılara dayanır.
4. Biyografilerde belge ve kanıt olduğundan otobiyografiler biyografilere göre daha az nesnellik taşırlar.

Dünya edebiyatında önemli otobiyografi örnekleri

- Paul Auster – İç Dünyamdan Notlar
- Isaac Asimov – Dolu Dolu Yaşadım
- André Gide – Tohum Ölmezse
- Stephen Hawking – Benim Kısa Tarihim
- Mahatma Gandhi – Gandhi Bir Öz Yaşam Hikâyesi

Türk edebiyatında önemli otobiyografi örnekleri

- Abidin Dino – Kısa Hayat Öyküm
- Şevket Süreyya Aydemir – Suyu Arayan Adam
- Hasan Ali Yücel – Hayatım
- Aziz Nesin – Böyle Gelmiş Böyle Gitmez

9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ 7. ÜNİTE: BİYOGRAFİ-OTOBİYOGRAFİ ÜNİTESİ

Biyografi ile Otobiyografinin Karşılaştırılması

1. Biyografi üçüncü kişi, otobiyografi birinci kişi ağzından kaleme alınır.
2. Biyografiler otobiyografilere göre daha nesnelidir.
3. Otobiyografide öznel ifadelerle sıkça rastlanır.
4. Biyografide yazar başkasının otobiyografi kendi yaşamını anlatır.

ÖNEMLİ: Bazı romanlar, biyografi bazıları da otobiyografi türünden yararlanmıştır. Bu tarzda yazılan eserlere **biyografik/otobiyografik roman** denilmiştir.

Oğuz Atay'ın Bir Bilim Adamının Romani (Mustafa İnan) adlı eseri biyografik roman türünde yazılmıştır.

Peyami Safa'nın Dokuzuncu Hariciye Koşuşu adlı romanı ise otobiyografik romandır.

Monografi: Bir kişi, yer, eser ve bir olayla ilgili yazılan bu tür; sınırları kesin olarak belirlenmiş bir konuyu tüm ayrıntılarıyla anlatmaya çalışan metin türüdür.

Öz geçmiş / CV: Kişinin, iş başvurusu yaptığı kuruma verilmek üzere elde ettiği bilgi, beceri ve tecrübeleri, öğrenim durumunu, iş tecrübelerini eksiksiz bir şekilde kendi ağzından anlattığı yazı türüdür.

Hâl Tercümesi: Osmanlı Dönemi'nde kaleme alınan bu tür daha çok öz geçmiş özelliği gösteren eserlerdir. Tercüme-i hâl olarak da adlandırılırlar.

Portre: Bir kişiyi ayırt edici yönleriyle tanıtmayı amaçlayan yazılardır. Fiziksel ve ruhsal olmak üzere ikiye ayrılır. Birçok portrede hem fiziksel hem de ruhsal portre birlikte yer alır.

Fiziksel Portre: Kişiyi yalnızca dış görünüşüyle yansıtmaya çalışan portredir.

Ruhsal Portre: Kişinin iç dünyasını, duygularını, düşüncelerini, huy ve karakter özelliklerini anlatmaya çalışan portredir.

Abidin Dino (1913 – 1993)

- İstanbul'da doğan sanatçı çocukluğunu İsviçre ve Fransa'da geçirdi.
- 12 yaşındayken İstanbul'a döndükten sonra burada Robert Koleji'nde okudu.
- Resim sanatına duyduğu ilgiden dolayı eğitimini yarıda bıraktı.
- Eski Sovyetler Birliği'nde (Rusya) sinema eğitimi aldı.
- Resimlerinde sıradan halk kesimlerini son derece iyi bir şekilde aktardı.
- **Eserleri:** Kısa Hayat Öyküm, Sensiz Her Şey Renssiz, Yeditepe Öyküleri

Tezkire:

Divan edebiyatında önemli kişilerin yaşamlarından, eserlerinden söz eden düzyazı türüne **tezkire** denir.

Tezkirelerin Özellikleri

1. Günümüzdeki biyografik-antolojik eserlere benzedikleri için edebiyat tarihçileri için önemli kaynaklardır.
2. Tezkirelerde mukaddime (giriş bölümü), şair ve eserinin anlatıldığı asıl bölüm ve hâtime (bitiş) bölümünden oluşmaktadır.
 - * **Mukaddime:** Eserin yazılma amacının belirtildiği ve eserin sunulduğu kişinin övüldüğü bölümdür.
 - * **Asıl metin bölümü:** Hakkında bilgi verilen kişinin eserleri, yaşamı ve edebi kişiliği hakkında yapılan değerlendirmelerin bütünüdür. Eserin asıl konusu bu bölümde yer alır.
 - * **Hâtime:** Dualar ve af dilemeyle sona eren bu bölümde eserin yazılış süreci ve bitiş tarihi belirtilir.
3. Tezkireler genel olarak yazarının adıyla bilinmektedir.
4. Bu eserlerde ele alınan yazarlar alfabetik olarak sıralanır.
5. Övgü ve yergi amacıyla kaleme alınan tezkirelerde öznel bir üslup yer almaktadır.
6. Bu eserlerde sanat yapma kaygısı olduğu için seci (düzyazıdaki iç kafiye), aliterasyon ve söz sanatlarıyla yüklü sanatlı bir dil kullanılmıştır.

9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ 7. ÜNİTE: BİYOGRAFİ-OTOBİYOGRAFİ ÜNİTESİ

Önemli:

Türk edebiyatındaki ilk tezkire: Ali Şir Nevai
(Çağatay şairi) – Mecalisü'n Nefais

Anadolu sahasında yazılan ilk tezkire: Sehi
Bey – Heşt Behişt

Diğer Önemli Tezkireler:

Latîfî'nin Tezkiretü'ş-Şuarâ,
Ahdî'nin Gülşen-i Şuarâ,
Âşık Çelebi'nin Meşâirü'ş-Şuarâ,
Kınalızâde Hasan Çelebi'nin Tezkiretü'ş-Şuarâ
Türk edebiyatındaki diğer önemli tezkire
örnekleridir.

Ahdi (16. yüzyıl Divan sanatçısı)

- Bağdat'ta doğmuş, ardından İstanbul'a gelerek burada dönemin önde gelen şairleriyle tanışma fırsatı bulmuştur.
- İstanbul'da Şehzade Selim'in desteğini alan şair yaklaşık on yıl İstanbul'da kaldıktan sonra memleketi Bağdat'a geri dönmüştür.
- Türkçe ve Farsça şiirler de kaleme alan sanatçı en çok tezkire türünde kaleme aldığı **Gülşen-i Şuarâ** adlı eseri ile tanınır.

Gülşen-i Şuarâ: Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim döneminin şairlerinin yanı sıra Bağdat ve İran'da yetişen Türk şairlerinin de yaşamlarını, eserlerini ve edebi kişiliklerini anlattığı önemli bir tezkire örneğidir.

8. ÜNİTE: Mektup-e-posta

Mektup:

Yazının bulunmasıyla birlikte kişiler, kurumlar ve kuruluşlar arasında haberleşme amacıyla kullanılan bir tür olarak ortaya çıkmıştır. Bilinen en eski iletişim türlerinden biri olan mektup türünün ilk örnekleri **Mısır firavunlarına ve Hititlere** aittir.

İslamiyet'i yaymak amacıyla Hz. Muhammed'in Mısır, Habeşistan ve Bizans hükümdarlarına gönderdiği mektuplar türün bilinen örneklerindedir.

Rönesans'tan sonra Avrupa'da Jean Jacques Rousseau, Voltaire gibi yazarlar verdikleri eserlerle bu türün gelişimine büyük katkı sağlamışlardır.

Mektup Türünün Türk Edebiyatındaki Tarihçesi

Türk tarihinde bu türün ne zaman ortaya çıktığıyla ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Türklerin Anadolu'ya gelmeden önce mektup türünü kullandıkları bilinmektedir. Mektup türünün bilinen ilk örnekleri Uygur prenslerinin yazdığı mektuplardır.

16. yüzyılın en önemli divan şairi olan **Fuzûlî**'nin yazdığı **Şikâyetnâme** adlı eser mektup türünün Türk edebiyatındaki ilk örneği olarak kabul edilir.

Mektup Türleri A. Özel Mektuplar

Sadece gönderici ile alıcıyı ilgilendiren konularda kişinin tanıdıklarına yazdığı daha çok kişisel konuları ele alan mektuplara özel mektup denir.

Mektupların Şekil ve İçerik Özellikleri

1. Mektuplar, bir hitap sözüyle başlar.
2. Duygu ve düşünceler, içten bir anlatımla dile getirilir.
3. Giriş bölümünde mektubun yazılış amacı belirtilir.
4. Mektupta asıl anlatılmak istenenler gelişme bölümünde yer alır.
5. Sonuç bölümünde sevgi, saygı ve iyi dilekler bildiren ifadelere yer verilir.

6. Kâğıdın sağ üst köşesine yer ve tarih yazılır.
7. Mektubun sağ alt köşesinde yazan kişinin adı ve imzası, sol alt köşesinde adresi yer alır.

B) Edebi (Sanatsal) Mektuplar

Sanatla ilgilenen insanların, bilim insanlarının edebiyat ve kültürel yaşamla ilgili görüşlerini anlatan ve düşünce derinliği taşıyan mektup türüne edebi mektup denir.

Edebi (Sanatsal) Mektupların Özellikleri

1. Dil ve anlatım yönünden sanatsal bir değer taşırlar.
2. Oluştugu dönemin sosyal ve kültürel özelliklerini yansıttığından edebiyat tarihine kaynaklık ederler.
3. Yazıldıkları dönemin düşünce ve sanat hayatına ışık tutarlar.
4. Sanatsal ve düşünsel tartışmaların yer aldığı bu metinler zengin içeriğe sahiptirler.
5. Türk edebiyatında bu tarzda yazılmış birçok mektup örneği vardır.

C) Resmi Mektuplar

Resmi kurumlar arasında ya da bireyler ile kurumlar arasında yazılan mektup türüdür. Bu mektuplarda bulunması gereken önemli özellikler vardır. Mektubun yazıldığı kurum, kişinin adresi ve imzası ile mektubun yazılış amacı doğru bir şekilde belirtilmelidir.

D. İş Mektupları

Ticaret, sanayi alanlarında veya bireylerle iş yerleri arasında yazılan mektuplardır.

Sabahattin Eyüboğlu (1908 – 1973)

- Trabzon'da doğan sanatçı Atatürk'ün talimatıyla Avrupa'ya gidecek öğrenciler için yapılan sınavda başarılı olarak yurt dışına gönderildi.
- Avrupa'da birçok üniversitede eğitim gören sanatçı, yurda döndükten sonra birçok devlet görevinde yer aldı.
- Talim ve Terbiye Kurulu üyesi, müfettişlik ve öğretim üyesi gibi görevlerde bulunan yazar özellikle deneme türünde kaleme aldığı **Mavi ve Kara** adlı eserleriyle tanınmaktadır.
- Yazarın ayrıca mektup türünde yazdığı **Paris Mektupları** adlı eser de önemlidir.

Özel Mektup ile Edebî Mektup Arasındaki Benzerlikler

1. Her ikisinde de değişen hitaplar bulunur.
2. İkisi de mektup planına uygun bir şekilde yazılırlar.
3. Her iki türde de giriş, gelişme ve sonuç bölümleri bulunmaktadır.
4. İki mektup türü de yazılı birer iletişim aracıdır.
5. İki türde de sağ üst köşeye tarih, sağ alt köşeye isim yazılır.

Özel Mektup ile Edebî Mektup Arasındaki Farklılıklar

1. Özel mektuplar akrabalar arasında yazılırken edebi mektuplar tanınmış sanatçılar arasında kaleme alınır.
2. Özel mektuplarda sade ve süssüz bir dil kullanılırken edebi mektuplarda sanatsal bir üslup tercih edilir.
3. Özel mektuplarda kişisel duyguların etkisiyle samimi bir dil kullanılırken edebi mektuplarda ciddi bir üslup kullanılır.
4. Edebi mektuplar özel mektuplara göre sanatsal değeri daha yüksektir.
5. Özel mektuplarda günlük konulma dili, edebi mektuplarda sanat değeri taşıyan bir dil kullanılır.

ÖNEMLİ: Mektup türünde yazılan birçok roman, hikâye ve şiir örnekleri de bulunmaktadır. Bir anlatım biçimi olarak kullanılan mektuplar bu türlerde de kaynak olarak kullanılmıştır.

Roman: Halide Edip Adivar – Handan
Hikâye: Oğuz Atay – Babama Mektup
Şiir: Kemalettin Kamu – İzmir Yollarında

Attila İlhan (1925 – 2005)

- İzmir’de doğan sanatçı, İstanbul Işık Lisesinden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini kazandı. Burada kısa bir süre eğitim alan sanatçı daha sonra yayınevi danışmanlığı ve çeşitli dergi ve gazetede çalıştı.
- Toplumcu gerçekçi sanatçılardan biri olarak dikkatleri üzerine çeken Attila İlhan, “Mavi” adlı edebiyat dergisini çıkarmıştır.

- Gelenekçi anlayıştan (**divan şiiri**) da yararlanan sanatçı, modern bir söyleyişle şiire yeni bir soluk getirmiştir. Eserleriyle birçok ödüle layık görüldü. Daha çok şair kimliğiyle tanınsa da özellikle romanlarıyla da sevilen sanatçılarımızdan biri olmuştur.

Önemli Eserleri:

Roman: Kurtlar Sofrası

Şiir: Duvar, Sisler Bulvarı, Yağmur Kaçağı, Ben Sana Mecburum, Elde Var Hüzün

E-Posta:

Teknoloji vasıtasıyla gönderilen elektronik bilgi iletişim kanalıdır. Modern mektup olarak adlandırılan bu türü mektuptan ayıran özellik resim, müzik, video gibi dosyaların alıcıya bilgisayar yoluyla gönderilebilmesidir. E-posta saklama açısından daha güvenli bir iletişim aracıdır. Ayrıca e-posta adreslerinde başta kullanıcının adı, adres işareti, e-posta sağlayıcısının adı, nokta (.) ve site uzantısı yer almaktadır.

Türk Edebiyatında İlk Mektup Örneği: Şikâyetname

- 16. yüzyılın hatta divan şiirinin en büyük şairi olarak kabul edilen **Fuzuli** tarafından kaleme alınmıştır.
- **Fuzuli**, Kanunî Sultan Süleyman Bağdat’ı fethettiğinde; Kanunî’ye kasideler yazar ve ona sunar. Bu kasideleri beğenen Kanuni Sultan Süleyman fakir bir şair olan Fuzuli’ye vakıf gelirlerinden 9 akçelik bir maaş bağlar.
- Kanuni, Bağdat Seferinden sonra İstanbul’a dönünce kendisine bağlanan maaşı almaya giden Fuzuli dönemin memurları tarafından birtakım bahaneler uydurularak kendisine bağlanan maaşı vermezler. Bunun üzerine Fuzuli’de bu meşhur mektubu yazar.
- Mektubu, Nişancı Celâlzade Mustafa Çelebi’ye yazan Fuzuli, Şikâyetname’de memurların davranışlarını paşaya şikâyet eder. Şiirsel bir üslupla kaleme alınan bu mektupta Arapça ve Farsça sözcüklerle yüklü bir dil kullanılmıştır.

- Mektupta özdeyiş değeri taşıyan son derece önemli bir söz de vardır:
- “Selâm verdim rüşvet değildir deyü almadılar.”

Fuzuli (? – 1556):

- Bağdat'taki Hille şehrinde doğduğu tahmin edilen şairin asıl adının Mehmet olduğu bilinmektedir.
- Hayatıyla ilgili çok fazla bilgiye sahip olmamakla birlikte yazdığı eserlerin günümüze kadar ulaşması Fuzuli'nin ne kadar büyük bir şair olduğunu göstermektedir.
- 16. yüzyıl şairlerinden olan Fuzuli, özellikle bu dönemde şairlere gösterilen ilgi ve alakadan yoksun yaşamıştır.
- Osmanlı Döneminde yaşamış olmasına rağmen kültür başkenti olan İstanbul'dan uzakta olan Bağdat'ta yaşayan şair, hayatı boyunca fakirlikle yaşamak zorunda kalmıştır.
- Fuzuli; “İlimsiz şiir temelsiz duvar gibidir, temelsiz duvarda değersizdir.” sözüyle şiir anlayışını ön plana çıkaran şair, tasavvufi aşk üzerine yazdığı eserleriyle dönemin en büyük şairi olarak kabul görmüştür.
- Şiirlerindeki içtenlik, biçim ve dil açısından yakaladığı mükemmellikle kendisinden sonra gelen şairleri etkileyen şair, eserlerinde Azeri Türkçesini kullanmıştır. Şair **hamse** (beş mesnevi) yazan şairlerden biridir.

Fuzuli'nin Eserleri

Türkçe, Arapça, Farsça Divan
Rind ü Zahid
Hadikatü's-Süeda
Su Kasidesi
Şikâyetnâme
Beng ü Bade
Leyla ile Mecnun

Mektup Yazma Aşamaları

1. Amaç ve Muhatabı Belirleme
2. İçeriği Belirleme
3. Hitap İfadesini Yazma
4. Kendini Tanıtma
5. İçeriği Yazma
6. Selam, Sevgi, Saygı İfadesi Kullanma

7. Ad-Soyad, Tarih, İmza, Adres Yazma: Mektubun sağ üst köşesine tarih, sol alt köşesine adres yazılır. Sağ alt köşeye ad, soyad yazılır ve imza atılır.
8. Dil, Yazım ve Noktalama Hatalarını Düzeltme

Dilekçe

Bir istek ya da şikâyetin bildirilmesi amacıyla resmi makamlara sunulan ve durum bildiren yazılara dilekçe denir.

Dilekçe yazmanın kuralları:

1. Çizgisiz beyaz A4 kâğıdına bilgisayar veya tükenmez kalemle yazılmalıdır.
2. İletilen istek ve şikâyetler kısa ve net bir şekilde yazılmalıdır.
3. Gereksiz ayrıntılara girilmemelidir.
4. Sade ve resmî bir dil kullanılmalıdır.
5. Yazım ve imla kurallarına dikkat edilmelidir.
6. Dilekçe sahibinin adı-soyadı, imzası ve iş ya da ikametgâh adresinin yazılması zorunludur.

Dilekçeyi Oluşturan Unsurlar

1. **Muhatab (Kurum / Makam):** En üst kısma sayfayı ortalayacak şekilde yazılmalıdır.
2. **Kendini Takdim:** Dilekçeyi yazan, sunduğu kurumla ilgisini belirtecek şekilde kendini kısaca tanıtır.
3. **Sorun ve Talep (İstek / Şikâyet):** Kurum ya da makama sunulan istek ya da şikâyetin net bir şekilde belirtilmesi gerekir.
4. **Saygı İfadesi:** Dilekçe üst makama yazılıyorsa “arz ederim”, alt makama yazılıyorsa “rica ederim” ifadesi ile bitirilmelidir.
5. **Tarih:** Dilekçede yazı alanının sağına gün, ay, yıl sıralamasıyla yazılmalıdır.
6. **İmza:** Yazı alanının sağında, tarihin altında yer almalıdır.
7. **Ad-Soyad:** Yazı alanının sağında ve imzanın altında yer almalıdır.
8. **İletişim Bilgileri:** Metnin altındaki sol tarafa ikametgâh adresi ve diğer iletişim bilgileri yazılmalıdır.
9. **Ek (varsa):** Dilekçe ile birlikte sunulması gereken belgeler varsa yazı alanının sol alt kısmına “Ek:1, Ek:2” şeklinde yazılarak adı ve sayısı belirtilmelidir.

Tutanak:

Belgelenmesi gereken bir olayı ya da durumu kayıt altına almak amacıyla veya bir toplantı esnasında yapılan konuşmaların yazıya geçirilmesiyle oluşan belgelere tutanak denir.

Tutanak yazmanın kuralları:

1. Çizgisiz beyaz A4 kâğıdına bilgisayar veya tükenmez kalemle yazılmalıdır.
2. Yanlış yazılan ifadenin üstü tek çizgi ile çizilir ve düzeltme paraflanır.
3. Tutanakta silme, kazıma ve tutanağa sonradan ekleme yapılmaz.
4. Tutanaklar içeriklerine göre adlandırılır. Arama tutanağı, duruşma tutanağı, iş kazası tutanağı vb.
5. Tutanaklar ıslak imza ile kayda alınmalıdır.
6. Birden fazla sayfa kullanılmış ise her sayfa numaralandırılır ve paraflanır.
7. Tutanaklarda toplantının gündemi yazılır ve olay ve durumlar ayrıntılı kayda alınır.
8. Tutanaklar yoruma açık olmadan net bir şekilde ifade edilmelidir.

Tutanağı Oluşturan Bölümler

1. **Başlık:** Kâğıdın üst-orta kısmına tamamı büyük harflerle yazılır ve başlık olarak da TUTANAKTIR, ya da ÖĞRETMENLER KURULU TOPLANTI TUTANAĞI gibi bir başlıkla yazılabilir.
2. **Giriş:** Toplantının yeri, zamanı ve gündem maddeleri yazılır.
3. **Gelişme:** Gündem maddelerinin kronolojik bir sırayla anlatıldığı bölümdür.
4. **Sonuç:** Tutanak sahipleri ile şahitler tarafından ıslak imzayla imzalanan kararların yazıldığı bölümdür.
5. **Tarih ve Saat:** Sonuç bölümünde giriş bölümünde yazılan tarih ve saatin tekrar yazılmasıdır.
6. **Ad-Soyad ve İmza:** İlgili kişilerin ad-soyad ve imzalarının yer aldığı bölümdür.

A. Sözlü İletişim Tür ve Teknikleri Açık Oturum

Bir başkan yönetiminde alanında uzman kişiler tarafından geniş halk kitlelerinin önünde yapılan tartışma türüne açık oturum denir.

Açık oturumun özellikleri

1. Bir salonda ya da televizyon ve radyo aracılığıyla gerçekleştirilebilir.
2. Alanında yeterliliğe sahip bir başkan bulunur.
3. Konuşmacılara eşit süre verilmelidir.
4. Tartışmanın boyutunu başkanın sorduğu sorular belirler.
5. Başkan konu ve tartışmacılar hakkında bilgi verir.
6. Tartışmanın sonunda başkan konuyu özetler.
7. Son olarak dinleyicilerin konuyla ilgili sorularını alır.

Açık Oturum Uygulama Aşamaları

1. Konuşmacıların belirlenmesi
2. Açık oturumu yönetecek başkanın belirlenmesi
3. Başkanın tartışma konusunu ve konunun önemini belirtmesi
4. Başkanın konuşmacıları tanıtmaları ve konuşmacılara sırasıyla söz vermesi
5. Seçilen konunun başkanın soruları doğrultusunda birkaç turda tartışılması
6. Başkanın oturum sonunda konuyu toparlaması ve dinleyici sorularını alması

9. Ünite: Günlük – Blog

Günlük (Günce): Kişilerin yaşadığı ya da tanık oldukları olayları tarih belirterek günü gününe yazdıkları yazı türüne günlük denir.

Önemli:

- Divan edebiyatında günlük türündeki eserlere “**ruzname**” ya da “**vakayiname**” denilmiştir.
- Tanzimat edebiyatında ise günlük türüne “**jurnal**” adı verilmiştir.

Günlük türünün özellikleri

1. Öğretici metinler içerisinde yer alıp günü gününe kaleme alınırlar.
2. Yazarın iç dünyasını, yaşadıklarını, tanık olduğu olayları yansıtırlar.
3. Bazı bilim, sanat ve siyaset alanındaki kişilerin yaşamlarını anlatan günlükler tarihi olayların aydınlatılmasında kaynak olarak kullanılabilir.
4. Günlükler, olayı yaşayanlar tarafından yazılabileceği gibi ölümünden sonra yakınları tarafından da yazılabilir.
5. Günlükler öznel bir anlatımla birinci kişi ağzından yazılır.
6. Günlükte konuşma diline yakın bir dil kullanılır, kısa ve özlü ifadeler yer verilir.
7. Günlüklerde genellikle kronolojik bir zaman takip edilir.
8. Roman, gezi yazısı, anı gibi türlerde günlükler kullanılabilir.

Türk Edebiyatında Günlük

Edebiyatımızdaki günlük türünün ilk örneklerine Divan edebiyatında rastlamaktayız. Divan edebiyatındaki **ruznameler** bu türün ilk örnekleri olarak kabul edilir. Ayrıca seyahatname, vakayiname ve sefaretname gibi türlerde de günlük türünün özelliklerine rastlanılmaktadır.

Günlük türünün Batılı anlamdaki ilk örnekleri

Tanzimat Döneminde kaleme alınmıştır. Özellikle bu dönemde Batı’yı tanımaya başlayan birçok sanatçı bu türde eserler kaleme almışlardır.

Önemli: Türk edebiyatında Batılı anlamdaki ilk günlük örneği **Direktör Ali Bey**’in yazdığı **Seyahat Jurnalı** adlı eserdir.

Önemli: Günlük sözcüğünü ilk kullanan sanatçı Falih Rifki Atay’dır.

Önemli: Şair Nigâr Hanım’ın Hayatımın Hikâyesi adlı eseri de Tanzimat döneminin önemli günlüklerinden biridir.

Önemli: Günlük yerine “**günce**” sözcüğünü 1950 yılında **Nurullah Ataç** kullanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi’nde Nurullah Ataç, Falih Rifki Atay, Salâh Birsal, Cemil Meriç, Oğuz Atay, Cemal Süreya, Oktay Akbal, Tomris Uyar, Cahit Zarifoğlu günlük türünde eser yazmıştır.

Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında kaleme alınan ilk günlük örneği Salah Birsal tarafından kaleme alınan “Günlük” adlı eserdir.

Türk edebiyatındaki önemli günlükler

- Oktay Akbal – Anılarda Görmek, Yeryüzü Korkusu
- Tomris Uyar – Gündökümü
- Adalet Ağaoğlu – Damla Damla Günler, Dert Dökme Defteri
- Nurullah Ataç – Günce 1 – 2
- Falih Rifki Atay – Yolculuk Defteri
- Cemil Meriç – Jurnal I – II
- İlhan Berk – El Yazılarına Vuruyor Güneş
- Refik Halit Karay – Bir Avuç Saçma – Üç Nesil Üç Hayat

NOT: Günlük şeklinde kaleme alınan farklı türde edebi metinler de bulunmaktadır.

Günlük türünde yazılan roman:

Andrè Gide – Kalpazanlar,
Reşat Nuri Güntekin – Çalıkuşu
Yakup Kadri Karaosmanoğlu – Yaban

Günlük türünde yazılan hikâye: Ayfer Tunç – Suzan Defter

Günlük türünde yazılan şiir: Nazım Hikmet – Saat 21-22

Nurullah Ataç (1898 – 1957)

- İstanbul’da doğan sanatçı, Galatasaray Lisesinde okumuş ve İsviçre’de eğitim almıştır.
- Bu eğitimden sonra yurda dönen yazar Darülfünunda (İstanbul Üniversitesi) edebiyat eğitimi aldı.
- Liselerde Fransızca, edebiyat ve sanat tarihi derslerinde öğretmenlik yaptı.
- Okutmanlık, çevirmenlik yapan Nurullah Ataç, bazı gazete ve dergilerin köşe yazarlığını da yapmıştır.
- Deneme, eleştiri ve günlük türünde eserler kaleme aldı.
- **Öz Türkçe** anlayışını savunan sanatçı yabancı sözcüklerin tamamen dilde atılması gerektiğini savunmuştur.
- **Devrik ve kısa cümleler** kullanarak kendine özgü bir dil ve anlatım tarzı oluşturmuştur.
- Deneme ve eleştiri türünde önemli eserler kaleme alan sanatçı dil ve anlatım açısından kendi ürettiği sözcükleri de kullanmıştır.

Eserleri:

Günlük: Günce

Deneme: Günlerin Getirdiği, **Karalama**

Defteri, Sözden Söze, Diyelim, Söz Arasında, Okuruma Mektuplar

Tomris Uyar (1941 – 2003)

- İstanbul’da doğan sanatçı, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsünü bitirdi.
- Adını hikâyeleriyle duyurmuş ve Batı’dan birçok çeviri yapmıştır.
- Eserlerinde şehre sıkışmış sıradan insanların yaşamını eleştirel bir tutumla kaleme almıştır.
- Öyküleri yabancı dile çevrildi. Eserleriyle birçok ödüle layık görüldü. Bu yönden birçok ödül kazandı.

Önemli Eserleri:

Öykü: Yürekte Bukağı, Yaza Yolculuk ve

Günlük: Gündökümü, Günlerin Tortusu

Blog nedir?

Günlüğe benzer bir yazı türüdür. Günlüğün genel ağ (web sayfası) ortamına aktarılmış şeklidir.

Genel tanımıyla kişinin önemli gördüğü olay, durum, duygu ve düşüncelerini tarih belirterek günü gününe internet ortamına aktardığı yazılardır.

Blogların Özellikleri

1. Farklı konularda yazılabilen bu tür, aynı yazılış biçimlerine sahiptir.
2. Günlükte olduğu gibi yazarın adı, metnin yazıldığı tarih ve saat belirtilir.
3. Genel ağ kullanabilen herkes tarafından yazılabilir.
4. Okunması ve ulaşılması kolaydır.
5. Bloglarda paylaşılanlar genellikle kronolojik bir sıra halinde yazılırlar.